

Van zwerfjongere tot medeonderzoeker

Combating Youth Homelessness

Anna van Deth

Kennis en advies voor
maatschappelijke ontwikkeling

Auteur: Anna van Deth

In samenwerking met: Lia van Doorn (Hogeschool van Utrecht), projectleiders Anne-Marie van Bergen en Peter Rensen (MOVISIE), onderzoekers Nada de Groot (MOVISIE), Suzanne Tan en Marie-Christine van Dongen (Verwey-Jonker Instituut), internationaal projectleider Thea Meinema (MOVISIE), de medeonderzoekers en de respondenten van Combating Youth Homelessness.

Fotografie: Mariët Sieffers/MacSiers (omslagfoto)

Vormgeving: Suggestie & Illusie

Drukwerk: Libertas

ISBN: 97 89 08 86 90 556

Bestellen: www.movisie.nl of rechtstreeks via bestelling@movisie.nl

Overname van informatie uit deze publicatie is toegestaan onder voorwaarde van de bronvermelding: © MOVISIE, kennis en advies voor maatschappelijke ontwikkeling.

Eerste druk, oktober 2010

Deze publicatie is tot stand gekomen dankzij financiering van het ministerie van VWS.

Combating Youth Homelessness wordt gefinancierd door de Europese Commissie onder het thema Socio-economic Sciences and Humanities van het 7e Kaderprogramma voor Onderzoek.

Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport

Van zwerfjongere tot medeonderzoeker

Combating Youth Homelessness

Anna van Deth

Voorwoord

Thuis in mijn eigen huisje, met heerlijk weer buiten, begin ik met het schrijven van het voorwoord van dit boek. Wetend dat het een van de laatste dingen is die ik doe voor MOVISIE. Wat ik wel een beetje jammer vind, terugkijkend op wat ik allemaal heb meegemaakt en geleerd en wetend dat flink wat zwerfjongeren stiekem toch wel blij zijn dat ze gehoord zijn. Ook ik heb vaak mijn verhaal moeten vertellen maar wanneer er echt geluisterd werd was dat achteraf altijd verlichtend.

Dit boek beschrijft hoe het onderzoek Combating Youth Homelessness¹ vanaf de eerste stap verlopen is. Mooi om te lezen zijn de verhalen van onderzoekers en medeonderzoekers die ieder hun eigen problemen hadden en deze zo goed mogelijk probeerden op te lossen. Luisteren en inzicht zijn voor mij altijd sleutels geweest in het leven maar bij allebei is het ook belangrijk wat je er mee doet.

Ik heb altijd iets willen doen voor zwerfjongeren omdat ik zelf heel goed weet hoe moeilijk alles soms kan zijn. Zo ben ik via mijn ambulante begeleider in contact gekomen met MOVISIE. Ik viel meteen voor dit project. Helemaal enthousiast werd ik tijdens de eerste trainingsdag toen duidelijk werd wat we zouden gaan doen en hoe. Alles werd helder uitgelegd en we kregen een zeer goede training. Ook zag ik kansen om mezelf te verbeteren en om misschien wel te leren de dingen anders aan te pakken dan ik gewend was.

De trainingen waren intensief. Ze begonnen steeds vroeg en we gingen vaak tot laat in de middag door. Al gauw viel op dat de meesten van ons echt gemotiveerd waren. Ze kwamen steeds op tijd en deden mee aan de discussies. Eén van de mooie dingen vond ik dat we altijd inspraak hadden en onze eigen mening konden geven. Er werd altijd goed naar ons geluisterd.

De ruimte om dingen te leren was groot. De competenties motiveerden mij enorm. (Competenties zijn een manier om opgedane vaardigheden te benoemen). Ze stelden mij niet alleen in staat om te laten zien wat ik kon, maar ze daagden me ook uit om dingen te leren die ik nog niet beheerste. Soms werd je aangenaam verrast. Dit had ik met de competentie communiceren. Onbewust communiceerde ik heel wat af. Daar was ook altijd de ruimte voor. Ik heb veel contact gehad met de onderzoekers, zeker tijdens mijn interviewperiode. Op een van mijn werkdagen had ik vijf interviews en aan het einde van de dag zat ik vol. Ik had zoveel gehoord en meegemaakt, dat het fijn was om toen alles kwijt te kunnen en feedback te krijgen.

¹ De officiële naam van het onderzoek is Combating Social Exclusion among Young Homeless Persons. Het project is een samenwerkingsverband tussen vier partners: de London Metropolitan Universiteit, het Portugese Centro de Investigacao e Estudos de Sociologia, de Charles Universiteit van Praag en MOVISIE.

De groep medeonderzoekers waren stuk voor stuk leuke jongeren. Iedereen had zijn of haar eigen motivatie en door met elkaar te praten over het project hadden we veel stof om over na te denken. Tijdens een uitje naar de Domtoren in Utrecht bleek dan ook hoe sterk de band was geworden tussen ons. Iedereen had het erg naar zijn zin.

Het project en de werkervaring hebben van mij een sterkere persoon gemaakt. Ik heb veel interviews afgenomen en heb geleerd zelfverzekerd te zijn. Ook kan ik het beter verwoorden als ik iets vind of ergens mee zit. De interviews gingen bij mij dan ook vanzelf. Ik heb altijd geluisterd naar jongeren om mij heen en vond het dan ook mooi al die verschillende verhalen te horen - van grappig tot ontroerend, van spannend tot vervelend - alles kwam voorbij. Vooraf wist je nooit wat de dag zou brengen.

Met de uitkomst van het project kunnen we veel bereiken. Ik hoop van harte dat dit ook gaat lukken en dat jongeren beter en op tijd gehoord zullen worden. Ik heb geleerd dat zwerfjongeren een aanloop nemen naar meer problemen. Daar ergens tussenin moet iemand zijn om ze af te remmen en ze te plaatsen op een kruispunt met keuzes. Die keuzes geeft de jongere zelf aan en komen alleen boven als er doorgevraagd wordt. Daar zat 'de kracht' van ons als interviewers. Vaak kreeg ik in het begin weinig informatie los, maar door dóór te vragen, door te begrijpen en door mee te voelen kreeg ik belangrijke informatie. Zoals ik al zei, jongeren willen graag vertellen maar eerst moet er altijd een soort van vertrouwen opgebouwd worden.

De kracht van vertrouwen ligt bij de eerste handreiking.

Ik hoop dat door dit project vertrouwen groeit tussen zwerfjongeren en hulpverleners. En dat we vanuit hier de kracht vinden om elkaar beter te helpen zodat zwerfjongeren niet meer zwerven maar tijdelijk op reis zijn. Als ze dan later stabiel leven kunnen zij blij zijn met de keuzes die ze gemaakt hebben.

Andy Hendriks, medeonderzoeker van Combating Youth Homelessness

Inhoudsopgave

Inleiding	6
-----------	---

1. Van zwerfjongere tot medeonderzoeker	7
1.1 Het onderzoek Combating Youth Homelessness	9
1.2 Bevindingen uit ander participatief onderzoek met zwerfjongeren	11
1.3 Combating Youth Homelessness in relatie tot andere vormen van participatief onderzoek	13

Fase 1

2. De voorbereiding	17
2.1 Niveau van participatie	19
2.2 De functie medeonderzoeker	21
2.3 Werving	23
2.4 Randvoorwaarden voor meedoen	25
2.5 Erkenning Verworven Competenties	25
2.6 Drempels: zo laag mogelijk	27
2.7 Valkuilen	29

Fase 2

3. De training	31
3.1 Opzet van de training	33
3.2 Dag 1: kennismaking en introductie	33
3.3 Dag 2: oefenen met vragen	35
3.4 Dag 3: context van het interview	37
3.5 Dag 4: de vragenlijst	41
3.6 In de groep	43
3.7 Feedback van de medeonderzoekers	43

Fase 3

4. Aan het werk	47
4.1 Voorbereiding voor de interviews	49
4.2 De rol van de onderzoekers	51
4.3 Competentieontwikkeling	57

Fase 4

5. Na de onderzoeksperiode	61
5.1 Evaluatie van de onderzoeksperiode	63
5.2 De meerwaarde van de functie medeonderzoeker voor de jongeren en de samenleving	65
5.3 De meerwaarde van de functie medeonderzoeker voor het onderzoek	67
5.4 Afspraken over vervolg	71
6. Conclusies en aanbevelingen	73
6.1 Voorwaarden voor participatief onderzoek	74
6.2 De functie medeonderzoeker werkt	75
6.3 Investeren in samenwerking	75
6.4 Praktische werkomstandigheden	77
6.5 Effecten van participatie op de onderzoeksresultaten	79

Literatuurlijst	80
------------------------	-----------

Inleiding

Sinds 2008 neemt MOVISIE, samen met partners in Tsjechië, Portugal en Engeland, deel aan het Europese onderzoek naar zwerfjongeren Combating Youth Homelessness. Bijzonder aan dit Europese project is dat in de deelnemende landen zwerfjongeren meedoen als medeonderzoekers. De jongeren hebben een belangrijke bijdrage geleverd door in ons land ruim 50 zwerfjongeren te interviewen. Er kunnen lessen worden getrokken uit de manier waarop het proces van werving, selectie, training van de medeonderzoekers, de interviewperiode en evaluatie is verlopen.

Het doel van deze publicatie is om de ervaringen in het samenwerken met negen zwerfjongeren over te dragen. Het is bedoeld voor zwerfjongeren, hulpverleners, beleidsmakers en onderzoekers: voor iedereen die ruimte wil maken voor de stem en inzet van jongeren. De analyses en materialen die uit deze publicatie en de website voortkomen zijn geschikt voor participatie in brede zin, en te gebruiken voor andere doelgroepen. De reflecties op de ervaringen van de (mede)onderzoekers moeten leiden tot inzicht in de begeleidende rol van de onderzoekers en instrumenten en technieken om participatie op een hoger niveau te tillen. Het wordt geïllustreerd met uitspraken van medeonderzoekers en onderzoekers, voorbeeldsituaties uit het onderzoek en andere projecten.

De ervaringen en belevenissen van de betrokkenen geven een kijkje in de keuken. Is de functie medeonderzoeker inderdaad haalbaar of is het te idealistisch? Hoe verliep de werving, selectie en training? We geven antwoorden op wat volgens ons de meerwaarde van participatief onderzoek is en handvatten, tips en adviezen hoe participatief onderzoek zelf op te zetten. We hopen anderen te inspireren om participatief onderzoek te organiseren en de ervaring aan te gaan. Bovenal geeft het zwerfjongeren waardevolle kansen voor de toekomst.

De hoofdstukken zijn opgebouwd aan de hand van de stappen in het onderzoeksproces. Hoofdstuk 1 schetst wat het participatieve gedeelte van Combating Youth Homelessness inhield en wat het moet opleveren voor het onderzoek en de medeonderzoekers zelf. In hoofdstuk 2 wordt de voorbereiding, werving en selectie van de medeonderzoekers beschreven. De medeonderzoekers kregen een vierdaagse training, deze wordt in hoofdstuk 3 behandeld. Hoofdstuk 4 beschrijft de ervaringen tijdens de interviewperiode. In hoofdstuk 5 komt de evaluatie en afronding aan bod. Tenslotte worden in hoofdstuk 6 conclusies en aanbevelingen gepresenteerd. Bij elke fase van het onderzoeksproces staan tips om de participatie van medeonderzoekers te organiseren. Elk hoofdstuk sluit af met een overzicht van de materialen per onderzoeksfase. Deze materialen voor het trainen, begeleiden en evalueren van de training en veldwerkperiode zijn beschikbaar op de website www.movisie.nl/maatschappelijkeopvang.

Hoofdstuk 1

Van zwerfjongere tot mede- onderzoeker

Beeld uit tv-uitzending NOVA, 27 januari 2010.

Voormalig zwerfjongeren zijn als medeonderzoeker ingezet in het onderzoek Combating Youth Homelessness. In paragraaf 1.1 lichten we toe wat het onderzoek inhoudt en welke rol de participatie van zwerfjongeren daarin heeft. Paragraaf 1.2 bevat een toelichting over vormen van participatief onderzoek. In paragraaf 1.3 komt de relatie tussen Combating Youth Homelessness en andere participatieve onderzoeken naar voren.

1.1 Het onderzoek Combating Youth Homelessness

Combating Youth Homelessness is een driejarig, vergelijkend onderzoek over en met zwerfjongeren in Europa. MOVISIE voert dit onderzoek uit met subsidie van Europa en het Ministerie van VWS. Samenwerkingspartners zijn drie universiteiten in Engeland, Tsjechië en Portugal. Bijzonder is dat voor het eerst op Europees niveau het perspectief van zwerfjongeren wordt onderzocht, mede door hen zelf. Het onderzoek loopt van mei 2008 tot mei 2011 en heeft de volgende vier doelen:

1. Inzicht verkrijgen in de levenslopen van verschillende groepen zwerfjongeren in verschillende nationale contexten;
2. Inzicht verwerven in de risico's van sociale uitsluiting in relatie tot de ervaring van zwerfjongeren zelf en de mogelijkheden die er zijn voor re-integratie;
3. Meer kennis verzamelen over hoe verschillende werkmethodes bijdragen tot de participatie en re-integratie (oftewel empowerment) van zwerfjongeren;
4. Inzicht verwerven in het belang van relaties van de jongere met vertrouwenspersonen, begeleidende professionals, *peermentoren* en familieleden bij het uitvoeren van ondersteuningsprogramma's in de vier landen.

Het Nederlandse team van Combating Youth Homelessness buigt zich over de vraag hoe het komt dat jongeren maatschappelijk uitvallen. De onderzoekers gaan op zoek naar de factoren die de terugkeer van jongeren in de maatschappij belemmeren. In Combating Youth Homelessness ligt het accent op mogelijkheden voor participatie en re-integratie van zwerfjongeren in de samenleving.

Begripsbepaling

- * Medeonderzoekers zijn voormalig zwerfjongeren in het onderzoeksteam.
- * De onderzoekers zijn de begeleiders van de medeonderzoekers in het onderzoeksteam.
- * Zwerfjongeren zijn de respondenten van het onderzoek.

Combating Youth Homelessness is opgebouwd uit drie onderdelen.

Het eerste deel bestaat uit nationaal onderzoek. Het resultaat zijn vier rapporten² waarin per land de doelgroep zwerfjongeren, het hulpverleningscircuit, beleidstructuur en wet-
telijk kader per land staan beschreven.

Het tweede deel betreft het onderzoek door voormalig zwerfjongeren. In deze publicatie beschrijven we dit participatieve deel van Combating Youth Homelessness.

Het laatste betreft onderzoek naar mogelijke interventies. Nederland onderzoekt het 8-fasenmodel op haar toepasbaarheid voor zwerfjongeren. Vervolgens traint het Nederlandse team hulpverleners uit de drie andere landen om het 8-fasenmodel in hun land uit te testen. Hetzelfde gebeurt met de Britse methodiek *Early Intervention Models*. De Engelse kennis over vroegtijdige signalering van dak- en thuisloosheid bij jeugdigen wordt naar Nederland overgebracht.

Combating Youth Homelessness wordt afgesloten met een conferentie in Brussel.

1.2 Bevindingen uit ander participatief onderzoek met zwerfjongeren

In deze paragraaf gaan we in op wat tot nu toe bekend is over participatief onderzoek met zwerfjongeren. De prominente rol van zwerfjongeren als medeonderzoekers in Combating Youth Homelessness is in Europees verband nieuw.

Het Vlaamse onderzoekscentrum Kind en samenleving heeft een verkennende literatuurstudie gedaan naar kinderen en jongeren als medeonderzoekers. Er zijn 109 participatieve benaderingen bekeken. De onderzoekers van het centrum constateren dat participatief onderzoek in allerlei verbanden voorkomt, maar anders wordt benoemd. Voorbeelden daarvan zijn *peer-research*, participatief actieonderzoek en coöperatief onderzoek.

Uit de literatuurstudie signaleren de onderzoekers een verschuiving van visie op kennis. Dat komt door 1. het loslaten van zekerheid en verifieerbaarheid binnen 'traditioneel' onderzoek, als kinderen of jongeren als medeonderzoeker meedoen en 2. de kennisproductie op gang te laten komen door medeonderzoekers goed te leren kennen (Kind & Samenleving, 2009:3).

De hoogst haalbare vorm van participatie (betrokkenheid bij alle fasen van het onderzoeksproces), raden de onderzoekers in de conclusies niet aan. Aangezien de onderzoekscontext de mate van participatie voor een groot deel bepaalt is een pragmatische benadering volgens hen realistischer. Tot slot stellen de onderzoekers dat symbolische participatie van kinderen en jongeren voorkomen moet worden (Kind & Samenleving, 2009:10).

De publicatie *Op zoek naar verbondenheid* van Marc Noom en Micha de Winter (2001) is een vorm van participatief onderzoek die het meeste raakvlak heeft met Combating

2 De Nederlandse versie *Sociale uitsluiting van zwerfjongeren: stand van zaken in Nederland* is te downloaden op www.movisie.nl/internationaal

Twee voorbeelden van participatieprojecten met en voor zwerfjongeren

PAJA project

In het PAJA project (Participatie Audit Jongeren Amsterdam) van Stichting de Volksbond beoordelen dak- en thuisloze jongeren opvangvoorzieningen en begeleidingstrajecten. De jongeren maken een verslag over een instelling, leggen het voor aan de directie en doen voorstellen voor een 'reparatieplan'. Dat is geen vrijblijvend advies. Na vier maanden komen de jongeren terug om te kijken wat er wel of niet uitgevoerd is van het reparatieplan. Vervolgens krijgt de voorziening een 'keurmerk' of niet. Een van de jongeren benoemt het als volgt: "Ik ben een soort smaakpolitie van zwerfjongerenopvang". De jongeren voeren het project uit onder begeleiding van het Projektenburo en het Verwey-Jonker Instituut. De gemeente Amsterdam financiert het project.

Meer informatie: www.devolksbond.nl

Young Voices U-2B HEARD!

Project Young Voices U-2B HEARD! van het Projektenburo is een platform voor dak- en thuisloze jongeren. Er zijn verschillende creatieve activiteiten te doen zoals theater, muziek en presentaties. Jongeren gaan ook langs opvangvoorzieningen in een gemeente om andere zwerfjongeren te interviewen over de kwaliteit van de voorziening. Na een training over interviewtechnieken, verslaglegging en onderhandelen, kunnen zij als participatiemakelaar aan de slag. Het streven is om het in verschillende gemeenten in Nederland uit te rollen. De gemeente Utrecht en Amsterdam hebben er al invulling aan gegeven binnen het zwerfjongerenbeleid. Een aantal medeonderzoekers van Combating Youth Homelessness werkten ook voor Young Voices.

Meer informatie: www.projektenburo.nl

Youth Homelessness. In dat onderzoek werden zwerfjongeren als onderzoekers ingezet om interviews te houden over het functioneren van de hulpverlening. Het doel van het onderzoek is tweeledig: het in kaart brengen hoe zwerfjongeren denken over de hulpverlening en bekijken of *peer-research* een goede methode is om zwerfjongeren bij de hulpverlening te betrekken (Noom en de Winter, 2001:5).

Noom en de Winter werken met de uitgangspunten van S. A. Small. Deze onderzoeker constateert dat de kennis uit 'samenwerkingsonderzoek' beter toegepast wordt door partijen in beleid en praktijk. De informatie weerspiegelt immers de eigen realiteit (Noom en de Winter, 2001:12).

Deze bronnen hebben we als reflectie voor *Van zwerfjongere tot medeonderzoeker* gebruikt. Dit boek gaat in op de verhouding tussen de onderzoekscontext en de participatie van zwerfjongeren. We geven weer in hoeverre de ethische richtlijnen, tijd en geld effect hebben op de mate van participatie. We laten zien hoe het zo te organiseren is, dat het aandeel van medeonderzoekers optimaal mogelijk wordt.

De tips en adviezen zijn tijdens het participatief proces opgedaan en ontwikkeld. De aanbevelingen en materialen op de website zijn echter ook bruikbaar voor ander type projecten, zonder wetenschappelijk karakter. Het kan geschikt zijn voor vormen van collectieve beleidsbeïnvloeding binnen gemeenten door zwerfjongeren, *peer to peer* methoden en voorlichting- en imagoprojecten. Het geeft aanknopingspunten om zwerfjongeren te betrekken bij instellingsbeleid, kwaliteitsmetingen en *follow-up* onderzoek.

1.3 Combating Youth Homelessness in relatie tot andere vormen van participatief onderzoek

Ons onderzoek bevestigt drie conclusies uit *Op zoek naar verbondenheid*. Ten eerste de stelling dat de methode participatief onderzoek met zwerfjongeren goed uit te voeren is. De tweede overeenkomst is dat de auteurs positieve verwachtingen hebben van de inzet van zwerfjongeren. Ten derde zien de auteurs mogelijkheden voor zwerfjongeren als jonge burgers in de samenleving.

We sluiten met onze aanpak aan bij twee aanbevelingen uit *Op zoek naar verbondenheid*:

1. De auteurs pleiten voor meer dialoog tussen de zwerfjongere en de hulpverlener, met betrekking tot instelling en beleid;
2. Voor de ontwikkeling van de *peer-research* methode is het nodig om de ervaringen van de medeonderzoekers over het verloop van het onderzoeksproces als inherent onderdeel van het project op te nemen en systematisch te evalueren (Noom en de Winter, 2001:51).

8. Wat vind je van de vragenlijst?

Ha Ha Goed hoor.

Ken
maat

9. Hoe zie je de interviewperiode tegemoet?

Met Veel inzet en Enthousiasme maar vooral
met Goede Voorkennis.

mantelzorg
kwetsbare gro
vrijwillige inzet
huiselijk en seksue
leefbaarheid

In Combating Youth Homelessness komen deze twee aanbevelingen samen. De onderzoeker en medeonderzoeker zijn voortdurend in dialoog; zij werken samen in het onderzoeksteam. Om tot dialoog te komen is de houding van onderzoekers bepalend, er is immers een machtsverschil tussen onderzoeker en medeonderzoeker. Om dit te overbruggen is een uitnodigende, betrouwbare en ontwikkelingsgerichte houding belangrijk.

In tegenstelling tot Noom en de Winter zijn we uitgegaan van het proces en niet van de onderzoeksresultaten. We hebben de interviewuitkomsten en conclusies niet in deze publicatie verwerkt. De schijnwerpers richten we op de samenwerking tussen medeonderzoeker en onderzoeker. We grijpen de leermomenten aan om inzicht te geven in hoe participatief onderzoek als methode effectief ingezet kan worden. De focus ligt daarom op de tweede aanbeveling uit *Op zoek naar verbondenheid*, de visie van de zwerfjongeren over hun participatie in het onderzoeksproces. We voegen er echter een tweede dimensie aan toe: naast de ervaringen van de zwerfjongeren gaat het ook om de ervaringen van de onderzoekers. Omdat we kiezen voor dialoog tussen medeonderzoeker en onderzoeker, belichten we beide kanten.

De actieve bijdrage van zwerfjongeren in Combating Youth Homelessness heeft twee doelen: het medeonderzoekerschap moet van waarde zijn voor het onderzoek én voor de medeonderzoekers zelf. Voor de start van het onderzoek zijn de doelstellingen van de participatie als volgt gedefinieerd:

- * Medeonderzoekers hebben invloed op het onderzoekproces;
- * De ervaringen van de medeonderzoekers zijn van waarde voor het onderzoek;
- * Door de interviews komen medeonderzoekers in aanraking met hulpverleningsorganisaties en landelijke partners als onderzoeker, niet als cliënt;
- * Voor de zwerfjongeren zullen de medeonderzoekers fungeren als rolmodel;
- * De kennis en waarde van de mening en perceptie van zwerfjongeren zal in het onderzoek naar voren komen;
- * Het interviewen van zwerfjongeren door medeonderzoekers leidt tot meer informatie en openheid van de geïnterviewde zwerfjongeren;
- * Medeonderzoekers herkennen beter wanneer door te vragen naar bepaalde cruciale momenten in het leven van zwerfjongeren waarin het misging of juist aangrijpingspunten om eruit te komen;
- * De vaardigheden uit de training en veldwerkperiode versterkt loopbaanmogelijkheden voor medeonderzoekers.

De voorspelling is dat deze vorm van participatie de (universitair) onderzoeker en zwerfjongere dichter bij elkaar brengt en zorgt dat zij in dialoog met elkaar gaan. De veronderstelling is dat voormalig zwerfjongeren die interviewen empowerend werkt, voor zowel de medeonderzoekers als de respondenten. Hoe dit de resultaten van het onderzoek ten goede komt en de positie van de medeonderzoeker versterkt belichten we in de volgende hoofdstukken.

Zelfportret Melvin van Zoelingen

Fase 1

Hoofdstuk 2

De voorbereiding

Participatieladder toegepast op Combating Youth Homelessness

1. Zelfbeheer: n.v.t.;
2. Meebeslissen: n.v.t.;
3. Coproduceren: medeonderzoekers zijn gesprekspartner bij het ontwikkelen van de vragenlijst. Onderzoeker en medeonderzoeker werken samen in de interviewperiode. De vier landen nemen de aanbevelingen van de medeonderzoekers mee in de besluitvorming;
4. Adviseren: medeonderzoekers adviseren onderzoekers over de vraagstelling. Medeonderzoekers dragen ideeën aan voor de onderzoeksperiode;
5. Raadplegen: medeonderzoekers geven informatie over werving zwervjongeren, het zogenaamde 'sneeuwbaaleffect'. Onderzoekers consulteren medeonderzoekers bij training, begeleiding en evaluatie;
6. Informeren: medeonderzoekers worden geïnformeerd over de aanpak van de analyse. De vier landen geven de onderzoeksagenda door aan de medeonderzoekers.

Het verschil tussen ervaring, ervaringskennis en ervaringsdeskundigheid

Ervaring betekent letterlijk 'door ondervinding geleerd'. Het gaat daarbij om ervaring als cliënt en ervaring met psychisch lijden en kwetsbaarheid.

Ervaring wordt *ervaringskennis* als de kennis die besloten ligt in datgene wat iemand meemaakt, wordt verzameld en ervan geleerd wordt.

Een *ervaringsdeskundige* ontsluit de kennis in deze ervaringen en draagt de lessen uit die daaruit geleerd kunnen worden, aan mensen met psychische problemen, aan zorgaanbieders, aan onderzoekers, aan de samenleving.

Uit: www.movisie.nl/clientenparticipatie

Een *ervaringsdeskundige onderzoeker* is iemand die werkt vanuit die ervaring als onderzoeker.

Dit hoofdstuk betreft de periode waarin participatief onderzoek voorbereid wordt. Het gaat om het neerzetten van de onderzoekscontext. Hoe organiseer je de randvoorwaarden voor meedoen zo laagdrempelig mogelijk? Een belangrijke factor daarin is de motivatie van de voormalig zwerfjongeren zelf. We beschrijven hoe te komen tot een match in het onderzoeksteam en welke werkzaamheden de medeonderzoekers gaan oppakken. Daarvoor geven we weer wat we precies verstaan onder de functie medeonderzoeker en welke rol ervaring van dak- en thuisloosheid daarin speelt. Het vaststellen van het niveau van participatie, de werving, selectie en opstart komen stap voor stap aan bod.

2.1 Niveau van participatie

Waar begin je als je voormalig zwerfjongeren zoekt om mee te doen in wetenschappelijk onderzoek? Deze vraag gaat vooral over op welk aspect van het onderzoek medeonderzoekers inbreng hebben en wat voor inbreng dat moet zijn. Naast de verwachte meerwaarde speelt hier ook een rol wat je van zwerfjongeren wel en niet aan draagkracht kan verwachten.

Een hulpmiddel om de mate van betrokkenheid vast te stellen is de participatieladder³. De participatieladder bestaat uit de volgende zes treden die elk een verdergaande vorm van participatie benoemen: 1) zelfbeheer, 2) meebeslissen, 3) coproduceren, 4) adviseren, 5) raadplegen, 6) informeren. Daarbij is zelfbeheer het verst gaande niveau van participatie en informeren het minimale niveau.

In Combating Youth Homelessness is ingezet op trede drie: het niveau coproduceren. Het niveau van coproducent vraagt in dit geval van een medeonderzoeker actief mee te denken over het onderzoek, commitment van een aantal maanden, de interviews correct af te nemen, tijdsinvestering, en reizen. Het functioneren op coproducentniveau betekent iets voor de relatie medeonderzoeker/onderzoeker. De onderzoekers en

³ De participatieladder is in 1969 voor het eerst beschreven door S. R. Arnstein. De participatieladder, bestaande uit de zes treden, is ontwikkeld door Edelenbos e.a. in 1998.

Takenpakket van onderzoeker en medeonderzoeker

Onderzoeker:

- * stuurt het onderzoek inhoudelijk en randvoorwaardelijk;
- * bewaakt de kwaliteit van de interviews;
- * is verantwoordelijk voor het welzijn van medeonderzoekers en respondenten;
- * ontwikkelt en geeft de training;
- * begeleidt de competentieontwikkeling van medeonderzoekers;
- * organiseert interviews met medeonderzoeker en respondent;
- * begeleidt de medeonderzoekers in de interviewperiode;
- * verzamelt data van medeonderzoekers;
- * zet de inhoudelijke lijn en analysefase uit;
- * evalueert de training en interviewperiode.

Medeonderzoeker:

- * volgt de training;
- * werkt aan competentieontwikkeling;
- * denkt mee in de inhoudelijke lijn van het onderzoek;
- * handelt in het licht van de Europese onderzoeksafspraken;
- * neemt interviews af;
- * neemt interviews op met *voice recorder*;
- * stuurt de data aan de onderzoeker;
- * heeft contact na elk interview met de onderzoeker;
- * evalueert de training en interviewperiode.

medeonderzoekers verschillen van elkaar door opleiding, leeftijd, onderzoekservaring en -vaardigheden. De relatie tussen medeonderzoeker en onderzoeker is hierdoor, én doordat er begeleiding plaatsvindt, niet gelijkwaardig. Dat heeft als gevolg dat de medeonderzoeker en onderzoeker een verschillend takenpakket hebben. De andere drie niveaus - adviseren, raadplegen en informeren - komen ook voor in Combating Youth Homelessness. Meebeslissen is niet aan de orde, omdat de vier partners het onderzoekskader bepalen. Zelfbeheer is niet voorgekomen, omdat de vier landen inhoudelijk eindverantwoordelijk zijn.

2.2 De functie medeonderzoeker

In Combating Youth Homelessness is gekozen voor de functie medeonderzoeker zodat de voormalig zwerfjongere een belangrijke rol krijgt. Het dwingt een serieuze samenwerkingsrelatie af omdat de medeonderzoeker verantwoordelijkheden krijgt. Het gevolg is dat een deel van het onderzoek afhankelijk is van het functioneren van de medeonderzoekers. Dat maakt het onderzoek kwetsbaarder, en er is intensieve monitoring voor nodig. Aan de andere kant is de verwachting dat medeonderzoekers het onderzoek aangrijpen om te leren en te groeien. Het onderzoek biedt daarvoor ruimte en realiseert randvoorwaarden. De inzet van persoonlijke ervaring in de hulpverlening, beleid en onderzoek wordt ervaringsdeskundigheid genoemd. Voor de context van Combating Youth Homelessness is het handig toe te lichten welke rol de ervaring van zwerfjongeren speelt. Daarvoor halen we het onderscheid aan tussen ervaring, ervaringskennis en ervaringsdeskundigheid (zie pagina 18). In het onderzoek maken we gebruik van hun ervaringsdeskundigheid, en we ontwikkelen hun competentie als onderzoeker. Hun ervaring is vooral relevant op twee punten:

1. Het perspectief van de medeonderzoekers op de onderzoeksvraag. Formuleren we de juiste vragen in de vragenlijst ten behoeve van de onderzoeksvraag?
2. De relatie tussen de respondent en de medeonderzoeker tijdens het interview. Fungere medeonderzoekers als rolmodel voor de zwerfjongere? Zorgt het eigen verleden met dakloosheid voor beter contact en meer openheid in gesprek met de respondent?

De ervaring van medeonderzoekers is belangrijk, maar heeft geen leidende rol gespeeld. De persoonlijke ervaring met dakloosheid blijft 'beperkt' tot het weten hoe het is om zwerfjongere te zijn (geweest). Eén van de criteria voor meedoen is dat de medeonderzoekers de periode van dak- en thuisloosheid achter zich hebben gelaten. Het gaat er niet om dat de medeonderzoekers aan de respondenten over hun verleden vertellen, hoewel dat in individuele momenten weleens voorkwam. Dát ze het hebben meegemaakt staat boven wát ze hebben meegemaakt. Het begeleidingstraject is er niet op gericht om de medeonderzoekers ervaringsdeskundige te laten worden. De functie medeonderzoeker kan jongeren wel inspireren iets met hun ervaringsdeskundigheid

Criteria medeonderzoekers, vastgesteld door de partners uit de vier deelnemende landen

Etnische achtergrond: 2 autochtoon, 1 allochtoon, 1 asielzoeker, 2 naar vrije keuze

Geslacht: 50% vrouw, 50% man

Leeftijd: 20-27 jaar

Ervaring dakloosheid: Moet in het verleden dakloos zijn geweest (zonder goede of legale woning). Dit houdt in op straat of bij vrienden geslapen, of bij de opvanghuizen.

Huidige woonsituatie: Al dan niet begeleid wonend in eigen woning of gemeenschappelijke woning

Vaardigheden / competenties:

- * Moet zich goed in het Nederlands kunnen uitdrukken, zowel mondeling als schriftelijk.
- * Moet in staat zijn om het vertrouwen van zwerfjongeren te winnen.
- * Moet over goede communicatieve vaardigheden beschikken.
- * Moet in staat zijn om hulp te vragen als dat nodig is.

Werkervaring: Heeft werkervaring (als vrijwilliger) voor ten minste 6 maanden, en minimaal 8 uur per week.

Gezondheid (fysiek en mentaal): Stabiele situatie (handicap geen probleem).

VOG: Moet een Verklaring Omtrent Gedrag (VOG) aanvragen bij de gemeente.

Drugs: Het is toegestaan om beperkt alcohol, sigaretten of softdrugs te gebruiken, maar NIET vlak voor of tijdens de interviews.

Beschikbaarheid:

- * Zie schema: moet beschikbaar zijn in de weken waarin de vier trainingsdagen worden gehouden.
- * Moet gedurende de interviewperiode beschikbaar zijn om ca. 10 interviews (van ieder ca. 2 uur) af te nemen. Dit zal in totaal ca. 25 à 30 uur in beslag nemen.
- * Moet beschikbaar zijn voor de terugkom- /evaluatiebijeenkomsten.
- * Moet beschikbaar zijn voor eventuele vragen van de onderzoekers.

Betaling: In de vorm van een vrijwilligersvergoeding.

Veiligheidsprotocol: Begrijpt het protocol en volgt de regels die belangrijk zijn voor de eigen veiligheid.

te doen. De doelstelling van de begeleiding is dat de medeonderzoekers groeien in vaardigheden als onderzoeker, in plaats van het verrijken van de kennis die ze opdoen over hun ervaring. Op die manier is ervaring een krachtige factor binnen het project. De medeonderzoekers vinden het leuk echt aangesproken te worden als medeonderzoeker. Dat gebeurt als zij met instellingen als onderzoeker, niet als cliënt in contact komen. Het onderzoek dient voor de medeonderzoekers als oefenplaats voor een werksituatie. MOVISIE is in dat geval de werkgever. Het functioneren van de medeonderzoekers staat in het teken van de kwaliteit van de data, betrouwbaarheid in afspraken en hun persoonlijke groei. Dat neemt niet weg dat de participatie van zwerfjongeren wel zorgt voor een spanningsveld tussen laagdrempeligheid en het waarborgen van de kwaliteit, en de continuïteit van het onderzoek.

2.3 Werving

De onderzoekers en medeonderzoekers hebben te maken met ethische richtlijnen vanuit het Europese samenwerkingsverband. De criteria van de medeonderzoekers zijn bepalend voor de werving. Zwerfjongeren in Nederland vormen een brede, heterogene groep met verschillende circuits. De onderzoeksgroep van Combating Youth Homelessness bestaat uit drie categorieën: Nederlandse zwerfjongeren, zwerfjongeren met een allochtone achtergrond en immigranten. Het is handig als de groep medeonderzoekers daar een afspiegeling van is. De groep alleenstaande minderjarige vreemdelingen (AMV'ers) valt onder de laatste categorie. Via het Nidos, AMV maatjesprojecten en vluchtelingenwerk is getracht in contact te komen met (voormalig) AMV'ers. De status van deze jongeren mocht geen uitsluiting voor het onderzoek betekenen. Een ander criterium is dat de medeonderzoekers elkaar niet kennen, om de open- en onbevangenheid te bewaren. In de praktijk komt het echter neer op het zogenaamde sneeuwbal effect: jongeren kennen jongeren die ook graag medeonderzoeker willen worden. Een aantal medeonderzoekers zijn via het Projectenburo⁴ bij het onderzoek terecht gekomen. De leeftijd van medeonderzoekers mocht niet teveel afwijken van die van de zwerfjongeren. Het minimale leeftijdsverschil tussen medeonderzoeker en zwerfjongere is een belangrijke insteek voor contact. Het draait juist om jeugd ontmoet jeugd. Voor de werving en selectie staan in de praktijk twee uitgangspunten centraal:

1. De jongeren hebben een periode van hun leven te maken gehad met dak- en thuisloosheid;
2. De jongeren zijn gemotiveerd om mee te doen.

4 Het Projectenburo organiseert activiteiten en projecten waar dak- en thuisloze of risicojongeren een belangrijke rol in spelen.

Motivaties van medeonderzoekers om mee te doen:

- * "Ik zie dit als een project waarmee ik leer om alles beter los te laten; een verwerkingsproces. Ook omdat ik misschien SPW wil gaan doen."
- * "Ik wil me inzetten voor dit project; een bijdrage leveren voor NL. Ik vind het leuk om andere steden te ontdekken, en dat het project internationaal is."
- * "Ik heb zelf van verschillende instanties hulp ontvangen. Ik ben benieuwd hoe andere jongeren hierover denken."
- * "Ik hoop eraan te kunnen bijdragen dat het door dit project beter zal gaan met jongeren. Misschien wil ik in de hulpverlening gaan werken, in ieder geval kijken of het wat is."
- * "Ik hoop dat de hulpverlening door dit project anders om zal gaan met mensen. Dit zou in de toekomst moeten veranderen."
- * "Ik heb al eens een presentatie over dit onderwerp gegeven voor hulpverleners, die is toen goed ontvangen. De relatie tussen de jongeren en de hulpverleners moet beter."
- * "Ik wil hiermee een bijdrage leveren aan de situatie van zwerfjongeren."

Uit: Training medeonderzoekers MOVISIE

2.4 Randvoorwaarden voor meedoen

De jongeren moeten de kans krijgen te onderzoeken hoe dit project kan bijdragen aan hun persoonlijke ontwikkeling. Dat betekent ook bedenken wat je jongeren te bieden hebt. Zonder goede randvoorwaarden worden zwervjongeren bij voorbaat uitgesloten van meedoen. Bij de randvoorwaarden gaat het in ieder geval om financiële vergoeding, verzekering, reiskostenvergoeding en groei- en ontwikkelingsmogelijkheden, zoals training.

Tip: Organiseer goede randvoorwaarden voor meedoen

De onderzoekers hebben samen met de jongeren hun situatie en wensen besproken. Er is ingespeeld op werk- en opleidingssituatie en financiële mogelijkheden. Een deel van de motivatie van de jongeren komt voort uit financiële noodzaak. Omdat veel jongeren een uitkering hebben of studeren, zijn verdiensten in de vorm van (tijdelijk) loon niet altijd praktisch. MOVISIE heeft drie scenario's om een financiële vergoeding te kunnen geven (zie pagina 26).

2.5 Erkenning Verworven Competenties

De medeonderzoekers doen gaandeweg allerlei vaardigheden op die zij kunnen gebruiken bij opleiding en werk. Een manier om de opgedane ervaring als medeonderzoeker aan te kunnen tonen is Erkenning Verworven Competenties (EVC). Bij EVC gaat het erom dat mensen kijken naar hun eigen groei en zelf hun talenten en vaardigheden in kaart brengen. EVC is niet opgehangen aan onderwijsstandaarden, maar aan zelfreflectie op persoonlijke ontwikkeling. Hoe de medeonderzoekers met EVC in de praktijk aan de slag zijn gegaan komt bij paragraaf 4.3 aan bod.

Wat is EVC?

EVC is de afkorting van Erkenning van Verworven Competenties. EVC beoogt de erkenning, waardering en verdere ontwikkeling van wat een individu heeft geleerd in elke mogelijke leeromgeving, zoals op school, de werkplaats of – zoals in het geval van daklozen – op straat.

Een EVC-traject werkt als volgt. In een tijdsbestek van circa 3 maanden benoemen de deelnemers – die meedoen op basis van vrijwilligheid – wat zij in hun werkomgeving en tijdens eerdere activiteiten hebben geleerd en proberen daar bewijzen voor aan te dragen. Dit gebeurt aan de hand van een lijst met competenties die voor de EVC-methode

Drie manieren om de vergoedingen voor de medeonderzoekers te regelen:

1. Vrijwilligersvergoeding van maximaal 150 euro per maand* voor 10/12 interviews verspreid over drie maanden.

- * Dit betreft de maximale vergoeding voor 10-12 interviews, bij minder interviews wordt de vergoeding lager.

Primaire arbeidsvoorwaarden: de vrijwilligersvergoeding.

Dit bedrag is toegestaan bij de belastingdienst (dit mag langer dan vijf maanden) en de sociale dienst (mag max. 6 maanden).

2. Op uitzendbasis

Primaire arbeidsvoorwaarden: het bruto uurloon is 8,50 per uur. Deze vorm is geschikt als medeonderzoekers parttime werken. Naast een uitkering is deze optie nadelig, omdat de verdiensten dan in mindering worden gebracht op de uitkering. Een trainingsdag is 8 uur en een interview 5 uur.

3. Stagevergoeding

Primaire arbeidsvoorwaarden: Stagevergoeding van 250 euro per maand, drie maanden stage bij MOVISIE. Als voorwaarde dat medeonderzoekers een opleiding doen waar de stage in past.

Secundaire arbeidsvoorwaarden:

- * Het vrijwilligers- of uitzendcontract of de stageovereenkomst.
- * Erkenning Verworven Competenties en een certificaat.
- * WA verzekering via MOVISIE.
- * Vertrouwenspersoon.
- * Treinkaartjes en strippenkaarten via MOVISIE.

gelden als toetsingsstandaard. De deelnemers verzamelen de 'bewijzen' in een portfolio. De 'bewijzen' voor de verworven competenties worden door een externe beoordelaar getoetst en de resultaten worden vastgelegd in een certificaat dat ze overhandigd krijgen.

De EVC procedure vrijwilligerscompetenties is opgenomen in de databank Effectieve sociale interventies van MOVISIE. Het Trimbos-instituut is samen met MOVISIE een effectstudie EVC gestart. Het onderzoek moet uitwijzen of EVC de arbeidskansen van vrijwilligers na deelname aan een EVC traject vergroot. Ook moet blijken of deelname aan een EVC traject leidt tot meer empowerment.

EVC in de maatschappelijke opvang, voor volwassen daklozen

In Prestaties getoond en beloond experimenteert een aantal pilotinstellingen met de EVC-methode. De NUNN in Nijmegen en de Tussenvoorziening in Utrecht hebben gewerkt met de methode. MOVISIE ondersteunt hen daarbij, monitort en evalueert het project en past daar waar nodig de EVC-methode aan aan de doelgroep in de maatschappelijke opvang. Hieruit is de publicatie *Methodiekb beschrijving voor begeleiders, EVC in de maatschappelijke opvang* voort gekomen. Uit de tussenevaluatie van dit project zijn een aantal ontwikkelingen te noemen:

- * De deelnemers hebben nagedacht over wat zij kunnen, waardoor zij concreter in gesprekken voor werk, stage of vrijwilligerswerk aangeven welke competenties zij hebben en wat hun sterke en zwakke kanten zijn;
- * De aandacht van de begeleider gaat over de persoonlijke ontwikkelingen van de deelnemers, in mindere mate over hulpverlening. Dat gaf de deelnemers een nieuwe kijk op hun eigen kunnen;
- * De meeste deelnemers hebben nog nooit een certificaat mogen ontvangen. Een dergelijk diploma was voor de deelnemers bijzonder.

Uit: www.movisie.nl/clientenparticipatie, www.movisie.nl/effectieveinterventies, www.trimbos.nl en tussenevaluatie Prestaties getoond en beloond.

2.6 Drempels: zo laag mogelijk

De training startte niet voordat de afspraken over de randvoorwaarden voor de medeonderzoekers rond waren. Door gesprekken over wat nodig is per persoon, kregen medeonderzoekers het vertrouwen dat de functie voor hen echt mogelijk was. Daar staat tegenover dat een aantal Europese afspraken de drempels om mee te doen wat verhoogden. Deze drempels hadden te maken met de eisen rond werkervaring, beschikbaarheid en de Verklaring Omtrent Gedrag (VOG).

Acht competenties

De onderzoekers hebben acht competenties aangedragen waar de medeonderzoeker aan kan werken. Deze competenties zijn toepasbaar op onderzoeksvaardigheden en de verhouding medeonderzoeker en respondent:

- * Afstand en nabijheid hanteren.
- * Aanpassingsvermogen.
- * Betrouwbaarheid tonen.
- * Communiceren.
- * Managen van kwetsbaarheid en kracht.
- * Omgaan met tijd en tempo.
- * Presentatie.
- * Professioneel handelen.

Het is een pre als een jongere enige ervaring met (vrijwilligers) werk heeft. Dat zegt iets over de draagkracht van de jongere. Werkervaring is tegelijkertijd een drempel omdat niet alle jongeren de kans hebben gehad om (vrijwilligers)werk te doen.

Beschikbaarheid vormt de tweede drempel. De training en interviews vinden overdag plaats, niet in het weekend en 's avonds. Dat is voor een aantal medeonderzoekers lastig te combineren met andere verplichtingen.

De derde drempel is de aanvraag van de Verklaring Omtrent Gedrag (VOG). Het interview tussen medeonderzoeker en zwervjongere is een 1 op 1 relatie, omdat het in een gesloten ruimte plaatsvindt. Met een VOG checkt de gemeente uitsluitend of de jongere te vertrouwen is in een 1 op 1 relatie. Jongeren met een justitieel verleden met geweld- of zedendelicten kunnen hierdoor buiten de boot vallen. Van buitenaf kwam dan ook kritiek op deze Europese ethische richtlijn. De kritiek hield in dat het beter werkt met de jongere te bespreken over hoe het project aan te gaan gezien hun geschiedenis. De verantwoordelijkheid moet bij de jongere zelf liggen, en niet bij een maatregel zoals een VOG. We hebben wel vastgehouden aan de richtlijn, maar hebben onkosten vergoed en hebben met de jongeren besproken of het project voor hun een belemmering zou opleveren. In de praktijk bleek het geen probleem.

2.7 Valkuilen

Participatief onderzoek heeft ook valkuilen. Het grootste nadeel is dat de organisatie ervan veel tijd en geld kost. Dat moet ingecalculeerd worden. Voor de medeonderzoekers moet de onderzoekscontext zo laagdrempelig mogelijk zijn. Dat houdt een enorme investering in. Echter, als het werkt is dit een teken dat de participatie van medeonderzoekers niet symbolisch is.

De rol van medeonderzoekers brengt onzekerheden voor het onderzoek met zich mee. De onderzoekers hebben zelf minder controle over de kwaliteit. Dat is voor een deel te reguleren door een goede training in onderzoeksvaardigheden. Het formuleren van de vragen uit de vragenlijst is een belangrijk item in de training. Medeonderzoekers hebben aangegeven graag meer vrijheid in het gesprek te willen. Het gevaar is dat zij de vragen naar hun eigen hand gaan zetten. Het is daarom cruciaal dat de medeonderzoeker zich spiegelt en conformeert aan de vragenlijst.

Tot slot kan de eigen ervaring bij het interviewen lastig zijn, omdat de medeonderzoeker de respondent snel snapt en daardoor juist niet doorvraagt. Zij hebben immers aan een woord genoeg of vullen het in voor de ander. In de training is behandeld dat het nut heeft als de medeonderzoeker zich juist een beetje van de domme houdt, en doorvraagt om het antwoord beter te begrijpen.

Materiaal voor de voorbereiding op www.movisie.nl/internationaal

- * Persbericht Combating Youth Homelessness.
- * Informatie Combating Youth Homelessness voor medeonderzoekers.
- * Mail werving medeonderzoekers.
- * Selectiecriteria medeonderzoekers.
- * Overzicht randvoorwaarden voor meedoen medeonderzoekers.
- * Handleiding EVC voor begeleiders.
- * Acht competenties die nodig zijn voor functie medeonderzoeker.
- * Overzicht van de gekozen competenties per medeonderzoeker.
- * Brief over Verklaring Omtrent Gedrag.
- * Voorbeeldaanvraag Verklaring Omtrent Gedrag.
- * Voorbeeld vrijwilligerscontract MOVISIE.

Fase 2

Hoofdstuk 3

De training

Zwerfjongeren zijn gebaat bij begeleiding met tijd en rust

Achtergr

Meer nodig dan bad, bed en brood

De laatste tijd verschijnen er regelmatig onderzoeken over zwerfjongeren in Nederland. Steeds weer blijkt dat het met de opvang redelijk is gesteld, maar dat de begeleiding te wensen over laat. 'Er is gelatenheid bij hulpverleners. Het frisse is er vanaf.'

door Mariëtte van Bussel Fotografie Claudia Kamergorodski

Driekwart van de vijftienduizend zwerfjongeren in Nederland heeft een vaste hulpverlener. Maar het contact blijft beperkt tot het regelen van praktische zaken. Zwerfjongeren bestempelen hulpverleners zelden tot een belangrijke persoon of steunpilaar in hun leven. Of dat een tegenvaller is? Peter Rensen, onderzoeker bij MOVISIE: 'Nee, maar het was aardig geweest als deze jongeren, vanuit hun eigen visie, wel steun hadden ontvangen.' Rensen werkt namens Movisie mee aan het internationale onderzoek *Combating Youth Homelessness*, waarbij de situatie van zwerfjongeren in Nederland, Tsjechië, Engeland en Portugal wordt bestudeerd. Deze landen brachten onlangs een rapport uit over de stand van zaken in hun land, mede met behulp van zwerfjongeren die interviews met lokale hulpverleners afnamen (zie het verhaal van Mehdi, pag. 33).

ouwen kwijt
Rensen is niet ontevreden met de resultaten over de opvang in Nederland. Zeker niet vergeleken met Tsjechië en Portugal, waar de opvang op het niveau van bed, brood en bad verkeert. 'Ons hulpmiddel is erg divers, alleen ontbreekt het vaak aan tijd bij de hulpverleners. En dat is weer hard nodig om hun problemen op een goede manier aan te pakken.'

Rensen benadrukt dat de hulpverlening moet proberen deze jongeren bij zich te houden, onder meer door een individuele benadering. 'Bij de eerste opvang moet er zorgvuldig worden doorverwezen de men spelen, weten hulpverleners zich geen raad.' In het onderzoek werd namelijk duidelijk dat 62 procent van de zwerfjongeren met schulden kampt (gemiddeld 5000 euro), 62 procent werkloos is, 57 procent een uitkering heeft en 58 procent in detentie (of gesloten opvang) heeft gezeten. 'Treurige uitkomsten', vindt Rensen, 'maar hoopgevend is dat maar liefst 80 procent zich begeeft op

'We zetten veel op poten, maar kijken niet genoeg wat wel en niet werkt'

Hyves en Facebook. Hulpverleners zouden daarop moeten inspelen. Via internet zijn er wellicht mogelijkheden, bijvoorbeeld door het verschaffen van informatie over opvangvoorzieningen.' Hoewel Portugal en Tsjechië veel kunnen opsteken van methodes die in Nederland worden gebruikt, zoals het achtfasensmodel, kan Nederland op haar beurt leren van Engeland. Rensen: 'Daar zijn ze verder met het evalueren van methodes. Hier wordt veel op poten gezet, maar nog niet genoeg bekeken wat werkt en voor wie specifiek.' Zwerfjongeren is te overzien, zeker gezien de huidige grote inzet van hulp. Daarnaast is het inherent aan onze samenleving. Er zullen gebroken gezinnen zijn, er zullen...

In dit hoofdstuk staat de training van de medeonderzoekers centraal. De training bestaat uit kennismaken met elkaar, met wetenschappelijk onderzoek en het oefenen van de vragenlijst. De ethische richtlijnen, individuele verschillen en het leren in een groep komen in dit hoofdstuk aan bod. In de laatste paragraaf staat een beschrijving van de feedback van de medeonderzoekers op de training. Het hoofdstuk geeft inzicht in de groei van de medeonderzoekers in hun rol als interviewer.

3.1 Opzet van de training

De trainingsperiode van de medeonderzoekers vond plaats in de zomer van 2009. Het vierdaagse trainingsprogramma ziet er als volgt uit:

- * **Dag 1:** kennismaken, introductie van Combating Youth Homelessness, doornemen van werkzaamheden medeonderzoekers en aandacht voor de geplande competentieontwikkeling;
- * **Dag 2:** type interviews, oefenen met open en gesloten vragen, type vragen in de vragenlijst, oefenen in rollenspelen;
- * **Dag 3:** fysieke activiteit: de Domtoren van Utrecht beklimmen. Thema's vragenlijst analyseren, *do's* en *don'ts* van interviewen, non-verbale communicatie, ethiek;
- * **Dag 4:** vragenlijst oefenen in rollenspelen, oefenen met opnemen en inventariseren opmerkingen van de medeonderzoekers.

3.2 Dag 1: Kennismaking en introductie

Het doel van dag 1 ligt in het teken van kennismaken. Medeonderzoekers leren in de training zelf te ontdekken waarom de ervaring van dak- en thuisloosheid belangrijk is voor het onderzoek. De opdracht was zelf vast te stellen wat hun bijdrage voor henzelf en voor het onderzoek op moet leveren. De onderzoeker laat hen op antwoorden komen en inzicht creëren door vragen te stellen. Deze manier van trainen staat centraal in de aanpak: direct en in gesprek. Dezelfde aanpak wordt gebruikt bij het aanleren van onderzoeksvaardigheden:

Kennismakingsoefening

Het onderstaande voorbeeld is een kennismakingsoefening op dag 1 van de training.

	Kennismaking: ik ben uniek
Leerdoel	Kort kennis met elkaar maken
Tijdsduur	15 – 20 minuten afhankelijk van de groep
Moeilijkheidsgraad	Eenvoudig
Groepsgrootte	6 – 20 personen
Werkvorm	Voorstellen aan elkaar d.m.v. het benoemen van de eigen uniciteit.
Toelichting werkvorm	De gespreksleider leidt het gesprek.
Middelen	Geen
Werkwijze	* De gespreksleider vraagt alle deelnemers zich aan elkaar voor te stellen. * Hij vraagt iedereen naam en leeftijd te noemen, en een eigenschap of kenmerk waardoor die deelnemer denkt uniek te zijn. * De gespreksleider vertelt daarbij dat als iemand die eigenschap of kenmerk ook heeft, deze dat moet zeggen. * Degene die eigenschap of kenmerk als eerste genoemd heeft, moet dan een nieuwe benoemen waarin hij/zij denkt uniek te zijn. * Iedereen komt aan de beurt.
Nabespreking	De gespreksleider vertelt als iedereen zich heeft voorgesteld, dat hieruit blijkt dat iedereen wel iets heeft, waardoor hij/zij uniek is.
Aandachtspunten	Let erop dat het luchtig blijft: het gaat niet om zware geheimen. Het is alleen maar een voorstelrondje.

Onderzoeker: “De medeonderzoekers waren soms kort in hun reactie, of gingen er vanuit dat hun antwoord duidelijk was en voor zich spreekt. Met doorvragen proberen wij te bereiken dat wij iets van de medeonderzoekers kunnen leren, naast het feit dat wij hen trainen in onderzoek.”

Sommige medeonderzoekers hebben niet alle trainingsdagen meegemaakt. Het gevolg daarvan is dat zij kennis mislopen. De onderzoekers zijn daar als volgt mee omgegaan:

Onderzoeker: “We hebben open met hen besproken dat ze niet genoeg bagage hebben om de interviews te doen. De vraag hoe ze dit willen inhalen/bereiken is aan hen voorgelegd. Zij krijgen de mogelijkheid zelf met een voorstel te komen hoe zij aan de vaardigheden willen komen die nodig zijn voor de interviewperiode. Met vier medeonderzoekers zijn individuele afspraken gemaakt om de onderdelen uit de training die ze gemist hebben in te halen. Dat kost ons extra tijd, maar het initiatief ligt bij hen.”

Tip: Vraag inzet en wees duidelijk en direct

3.3 Dag 2: Oefenen met vragen

Dag 2 staat in het teken van onderzoeksvaardigheden. De medeonderzoekers vonden het lastig zich voor te stellen hoe de interviews er in de praktijk aan toe gaan. Het begint bij uitleg over wat wetenschappelijk onderzoek is. Stap voor stap werken de onderzoekers toe naar het totaalplaatje. De behandelde onderwerpen:

- * Het onderscheid tussen kwalitatief en kwantitatief onderzoek en de bijbehorende vraagstelling;
- * Het belang van goede interviewtechnieken en de betrouwbaarheid van het onderzoek;
- * De kwaliteit van de interviews en de gevolgen als medeonderzoekers de vragen van de vragenlijst zelf anders gaan formuleren;
- * Het ‘logistieke plaatje’ van het onderzoeksproces. Het voorbereiden van de interviews, het afnemen, het collecteren, het coderen en het vergelijken van de gegevens;
- * Het gezamenlijk vaststellen waar de verantwoordelijkheid van de medeonderzoekers in het onderzoeksproces begint en waar deze ophoudt.

Het zorgen voor de betrouwbaarheid van de onderzoeksgegevens is een verantwoordelijkheid van de medeonderzoekers. Om de medeonderzoekers hierin te trainen zijn goede en slechte interviewsituaties voorgelegd. Dat gaat over het gevaar van te sturend vragen stellen en het belang van doorvragen. De medeonderzoekers hebben het daarna zelf geoefend in rollenspelen. De medeonderzoekers leren door te vragen naar situaties die dicht

Oefenen met gesloten vragen

1. Registreer geslacht: ☐ vrouw ☐ man
2. Heb je een relatie en hoe zou je die omschrijven?

Burgerlijke staat	Zet een kruisje indien van toepassing
Alleenstaand (geen relatie)	
Aan het 'daten' met iemand	
LAT relatie (niet samenwonend)	
Samenwonend maar niet getrouwd	
Getrouwd	
Gescheiden	
Weduwe/Weduwnaar	
Anders	

3. Hoe zou je je relatie beschrijven met de volgende personen?

	Goed	Redelijk	Matig	Slecht
Je moeder				
Je vader				
Je broer(s)				
Je zus(sen)				

Oefenen met open vragen

4. Van welke persoon heb je gedurende je jeugd de meeste steun gehad – degene bij wie je terecht kon voor hulp of advies? (familie, vrienden, sociaal werkers)
 - 4.1 Wat maakte die relatie speciaal?

Oefenen met gecombineerde vragen

5. Ben je ooit weggelopen van huis of van een andere verblijfplaats?
☐ Ja ☐ Nee

Zo nee >

Zo ja: Kan je wat meer vertellen over de omstandigheden waaronder je bent weggelopen?

- 5.1 Hoe oud was je?
- 5.2 Hoe vaak ben je weggelopen?
- 5.3 Hoe 'overleefde' je tijdens de laatste keer dat je wegliep?

bij hen liggen, zoals 'waar woon je?' of 'wat vind je van je werk?'. Op pagina 36 staan drie voorbeelden van gesloten vragen, open vragen en gecombineerde vragen (de drie type vragen die voorkomen in de vragenlijst).

3.4 Dag 3: De context van het interview

De participatie van medeonderzoekers raakt ethische kwesties, vooral in het geval van wetenschappelijk onderzoek. Ethische afspraken bepalen voor een deel de context van het interview. Dat gaat enerzijds om de bescherming van de medeonderzoeker (en respondenten) en anderzijds om de validiteit van de onderzoeksgegevens. De vier landen hebben zeven ethische richtlijnen vastgesteld.

Tip: Maak afspraken over ethische richtlijnen

Uit de praktijk blijkt dat deze Europese afspraken de werkzaamheden van de medeonderzoekers 'compliceren'. De medeonderzoekers vonden de afspraken zelf wat overdreven. Er is uiteindelijk ook niets voorgevallen. Toch moesten de medeonderzoekers de ethische afspraken in de vingers krijgen. Zij tonen er begrip voor, maar de afspraken die daaruit voortkomen vinden ze moeilijk te combineren met het interviewen. Ze moeten gewoonweg aan teveel dingen denken en sommigen werden daar onzeker van. De medeonderzoekers vonden het lastig dat de respondent een verklaring moet tekenen en zij de naam van de respondent niet mogen koppelen aan de vragenlijst. Daarnaast wilden de meeste medeonderzoekers het liefst aan de slag in hun eigen stad en mensen interviewen die ze kennen. Terwijl dat in het onderzoek juist niet de bedoeling is. De onderzoekers zijn de medeonderzoekers tegemoet gekomen door bij het eerste interview mee te gaan. Voor onderzoekers is het noodzakelijk erachter te komen waar de medeonderzoekers tegenop zien. Samen kan er een oplossing bedacht worden. Voorop staat dat de medeonderzoekers inzicht krijgen in het nut van de ethische afspraken. Op die manier geeft het hen de kans zich ervoor in te zetten.

De training dreigt vanwege het wetenschappelijk karakter vooral over inhoud te gaan. Afwisselende activiteiten zijn nodig om het concentratieniveau op peil te houden en het lesmateriaal behapbaar te maken. Op dag 3 staat een fysieke activiteit op het programma; het beklimmen van de Domtoren in Utrecht. Deze activiteit is bedoeld om het onderlinge groepsgevoel te versterken. In het dagelijks leven komen de medeonderzoekers meestal niet in aanraking met dit soort uitstapjes. De informele activiteiten geven ruimte om aan medeonderzoekers andere kwaliteiten te laten zien en op een ongedwongen manier

Zeven ethische richtlijnen

1. Beschermen van gevoelige informatie

De interviews worden gescreend op gevoelige informatie om te voorkomen dat cliënten of instanties in een moeilijk pakket komen. Dat gaat bijvoorbeeld over anonimiteit, illegaliteit of veilige adressen voor slachtoffers van huiselijk/seksueel geweld. De medeonderzoekers hebben een lijst bij zich met hulpverleningsinstanties waar ze de respondent naar kunnen verwijzen als blijkt dat zij in de problemen zitten.

2. Beschermen van medeonderzoekers

De medeonderzoekers horen persoonlijke verhalen van de respondenten en maken in interviewsituaties van alles mee. De werkzaamheden kunnen de eigen ervaring oprakelen. Daarvoor heeft MOVISIE een vertrouwenspersoon aangesteld. Dat betreft iemand die niet aan het onderzoek verbonden is en er objectief op kan reageren.

3. Beschermen van de respondenten

De adresgegevens van de geïnterviewden mogen niet aan de ingevulde interviewlijst worden gehecht. Op de interviewlijst wordt gebruik gemaakt van een code: de eerste twee letters van de voornaam, de eerste twee letters van de achternaam en de twee laatste cijfers van het geboortjaar (bv. René Zwetsloot, 2 juli 1985 (= REZW85)). Dit kan de medeonderzoeker controleren door de geïnterviewde het antwoord te laten herhalen of te laten samenvatten.

4. Informed consent

De respondenten moeten toestemming geven voor het opnemen van het gesprek. Ook tekent de respondent een formulier waarin hij/zij akkoord gaat geïnterviewd te worden. De respondenten moeten van tevoren worden geïnformeerd dat wanneer zij vertellen dat zij te maken hebben met geweld of misbruik, MOVISIE verplicht is dit te melden aan de daarvoor geëigende instantie. Dit melden we aan de meest geschikte hulpverleningsinstantie en niet aan de politie. We gaan ervan uit dat de hulpverleningsinstantie een protocol heeft over het al dan niet doormelden aan de politie. Het geldt in principe alleen voor minderjarige respondenten (onder 18 jaar).

5. Beschermen van het interviewmateriaal

De opgenomen interviews staan afzonderlijk van elkaar op een laptop. Het uitgeschreven interview-materiaal moet in een gesloten kast liggen. De echte naam van de geïnterviewde mag niet aan het interview gekoppeld worden.

6. Veiligheid medeonderzoekers

De onderstaande afspraken gelden voor de medeonderzoeker:

- * het interview vindt altijd overdag plaats;
- * de medeonderzoeker wordt opgevangen door een hulpverlener bij een instantie waar hij of zij gaat interviewen. Het gebeurt nooit op straat;
- * het interview moet in een gereserveerde ruimte bij de hulpverlenersinstansie plaatsvinden. Het mag nooit in een open ruimte met meerdere mensen plaatsvinden;
- * de onderzoekers van MOVISIE weten waar de medeonderzoeker is. Na het interview belt een van de onderzoekers op om te vragen hoe het is gegaan. De medeonderzoeker vertelt de ervaringen;
- * De medeonderzoeker weet wat hij of zij moet doen bij nare situaties: als de medeonderzoeker de indruk krijgt dat de respondent dronken is, onder invloed van drugs, niet goed en duidelijk kan antwoorden of als de respondent agressief is, neemt de medeonderzoeker het interview niet af. De medeonderzoeker laat de contactpersoon van de organisatie weten weer te vertrekken en informeert de onderzoekers of de vertrouwenspersoon over wat er is gebeurd.

7. Informatie delen

Medeonderzoekers mogen niet onderling informatie uitwisselen over de zwervjongere. Het is de bedoeling discreet te blijven. Als de medeonderzoeker ergens mee zit kan diegene naar de onderzoeker of vertrouwenspersoon. In de terugkomdagen wordt aandacht besteed aan hoe het interview ging. Het mag geen casusbespreking zijn, door persoonlijke, individuele voorbeelden van de respondent in te brengen.

Voorbeelden van formele en informele programmaonderdelen

Formeel:

- * Het beginnen en afsluiten van de trainingsdag: vraag aan het begin hoe het met iedereen is en eindig elke dag met een kort evaluatierondje;
- * Het officieel introduceren van projectleider/eindverantwoordelijke van het onderzoek;
- * De rol van de vertrouwenspersoon voor de medeonderzoekers bespreken en de vertrouwenspersoon voorstellen aan de groep;
- * Het uitdelen van de certificaten en vrijwilligerscontracten op de laatste trainingsdag.

Informeel:

- * De medeonderzoekers nemen hun favoriete nummer op een cd mee. Tussen de oefeningen door heeft elke medeonderzoeker de gelegenheid om de muziek af te spelen voor de groep en er eventueel iets bij te vertellen. Op deze manier kom je op een verrassende manier iets over iemand te weten;
- * De onderzoekers en medeonderzoekers maken op dag 1 een collage over hun toekomstdromen. Met oude tijdschriften is er geknipt en geplakt om de collages vervolgens aan de muur op te hangen. Elke (mede)onderzoeker heeft er een eigen verhaal bij. Dat is een effectieve en vooral leuke manier om elkaar te leren kennen;
- * Regelmatig rook- en koffiepauzes inlassen en tussendoor met elkaar kletsen;
- * De medeonderzoekers op meerdere momenten per dag de tijd geven om te bellen en sms'en. Anders gebeurt dit tijdens de training en dat werkt storend;
- * Voldoende eten en drinken zorgen voor een positieve bijdrage aan de sfeer, in het bijzonder A-merken frisdrank.

contact te maken. Daarbij geldt een gouden regel voor de onderzoekers: doe zelf mee. Het afwisselen van leuke, persoonlijke oefeningen met formele momenten die echt officieel zijn werkt goed.

Tip: Zorg voor informele en formele activiteiten

3.5 Dag 4: De vragenlijst

Deze dag is sterk inhoudelijk. We praten met de medeonderzoekers over wat ze concreet moeten onderzoeken. We willen zicht krijgen op hoe dakloosheid bij jongeren ontstaat en welke kritieke momenten hieraan ten grondslag liggen. De interviewperiode moet het volgende opleveren:

- * Het inventariseren van belemmeringen voor re-integratie, zowel tussen de landen als binnen de landen in relatie tot gender, etniciteit en migranten;
- * Het vastleggen van de levensloop van jongeren. Dit moet inzicht bevorderen in het proces van sociale uitsluiting en de mogelijkheden voor re-integratie;
- * Het onderzoeken van de sterke kanten en capaciteiten van jongeren, die van belang zijn voor het slagen van re-integratieprogramma's.

De vragenlijst is opgesteld door de partners uit de vier landen en bestaat uit zes thema's (zie pagina 42). De opzet was in elk land hetzelfde. De medeonderzoekers oefenden de vragenlijst in de training en hebben vanuit hun eigen ervaring aangegeven wat zij van de vragen vinden. Zo kwamen de partners aan *feedback* van Tsjechische, Nederlandse, Portugese en Engelse medeonderzoekers. De vragenlijst is op twee manieren voorgelegd:

1. De medeonderzoekers hebben de vragenlijst nog niet gezien. Bij elk thema hebben de medeonderzoekers hun eigen vragen geformuleerd;
2. De medeonderzoekers proberen de vragenlijst op elkaar uit. De opmerkingen zijn tijdens deze testsituatie geïnventariseerd.

De *feedback* van de medeonderzoekers is besproken op Europees niveau, waarna de partners de vragenlijst hebben aangepast. Dit heeft een meerwaarde voor het onderzoek. De vragen sluiten naar verwachting hierdoor beter aan bij de leefwereld van de te onderzoeken personen. De aanpassingen zijn teruggekoppeld aan de medeonderzoekers. Het bleek van essentieel belang dat de medeonderzoekers instemmen met de vragenlijst, om de vragenlijst gemotiveerd uit te voeren. Doordat de medeonderzoekers de vragenlijst erkennen, waren ze minder geneigd er een eigen draai aan te geven.

De zes thema's uit de vragenlijst waar de medeonderzoekers de respondenten op bevragen zijn:

- * jeugd (0-18 jaar);
- * het huis uitgaan en zelfstandig wonen;
- * sociale contacten;
- * gevolgen van de huidige en vorige woonsituaties;
- * ervaring met voorzieningen op het gebied van welzijn en gezondheid;
- * hoe jongeren aan informatie komen en of er sprake is van gerichte signalering en toeleiding.

3.6 Feedback van de medeonderzoekers

De vragen die de medeonderzoekers bedachten kwamen qua thema aardig overeen met de vragen en thema's die de vier partners geformuleerd hadden. Sommige medeonderzoekers stelden wel andere vragen, zoals 'Hoe oud voel je je?' en 'Wat heeft de periode van dakloosheid voor je betekend?' De zes thema's vonden ze heel belangrijk.

De medeonderzoekers hadden een aantal kritiekpunten, die belangrijk zijn om de vragen beter te laten aansluiten op de doelgroep. Zij vonden de vragen een te gesloten karakter hebben. Daardoor was het meer een enquête dan een open gesprek (te kwantitatief van aard). De combinatie van kwalitatieve en kwantitatieve vragen was lastig. Volgens de medeonderzoekers liepen open vragen en het aankruisen van hokjes bij de gesloten vragen teveel door elkaar heen.

Het jargon viel hen tegen omdat er teveel ingewikkelde woorden instonden. Een medeonderzoeker gaf aan zich veertig jaar ouder te voelen. Het taalgebruik van de vragenlijst en de manier van vragen stellen past niet bij jongeren. Bovendien was de vragenlijst veel te lang. De medeonderzoekers maakten zich zorgen of ze de vragenlijst binnen de gestelde tijd afkregen. Ze waren bang dat de respondent al bij de introductie zou afhaken. Het opnemen vonden de medeonderzoekers een hele verantwoordelijkheid. "Wat als het niet werkt, of ik vergeet de *voice-recorder*, of wat als de respondent het niet prettig vindt?"

Dit soort organisatorische zaken baarden de medeonderzoekers zorgen. Deze punten hebben de onderzoekers gebruikt om de vragenlijst te verbeteren.

3.7 In een groep

Het groepsproces leverde verschillende inzichten op. De sfeer in de groep was erg belangrijk voor de motivatie van de medeonderzoekers. De meeste medeonderzoekers vonden het leuk om elkaar te ontmoeten. Maar soms waren er de nodige irritaties. Bepaalde opmerkingen werden niet gewaardeerd of de capaciteiten van iemand werden door de ander in twijfel getrokken. Hieronder volgen een paar voorbeelden uit het groepsproces:

Tussen de oefeningen door of tijdens de pauze hebben de onderzoekers met iedereen individueel contact. Dat gaat vaak over regelzaken, maar de onderzoekers horen juist dan waar de medeonderzoekers last van hebben, wat ze irritant vinden of wat anders moet. Daarnaast bleken medeonderzoekers er erg veel waarde aan te hechten om bij een bepaalde opvanginstelling te interviewen, omdat ze daardoor indirect hun eigen kritiek in het onderzoek bevestigd konden zien.

Uitspraken van medeonderzoekers bij de evaluatie van de training

"Ik vond de training heel interessant. Het was heel leuk om te doen, maar vaak te lang omdat er uitgebreid wordt ingegaan op onderwerpen. Het was wel heel leerzaam."

"Stap voor stap kwamen we dichterbij het doel. Het was afwisselend en ook vermoeiend."

"Ik heb geleerd om op mijn houding te letten. Duidelijk praten is belangrijk. En nieuwe vaardigheden bijleren zoals interviewtechnieken, communiceren en hoe een interview wordt opgebouwd."

"Ik vond de vrijheid in het ontdekken erg goed. En dat je ruimte kreeg je eigen mening te geven over het onderzoek."

"Sommige onderwerpen werden te langdradig behandeld. En het was beter geweest als iedereen elke dag kwam opdagen."

"De groep is erg verschillend. Maar over het algemeen heel leuk."

"Ik heb zin in de interviewperiode. Ik heb het gevoel genoeg kennis te hebben om het goed te volbrengen."

Onderzoeker: “Als er irritaties waren werd dat niet open in de groep besproken, dat was meestal ook niet nodig. Het is onze verantwoordelijkheid wie we selecteren en aan het werk gaat voor MOVISIE. Maar in persoonlijke gesprekjes met de medeonderzoekers gingen we er wel op in.”

Tip: Geef ruimte aan individuele ervaringen en verschillen

Onderzoeker: “Het is extra belangrijk dat medeonderzoekers niet in hun eigen stad interviewen als ze er persoonlijk belang bij hebben. Gelukkig spraken de medeonderzoekers zich daar over uit. Een ander punt van discussie was het tijdstip van de interviews en de training. Dat mocht niet te vroeg. De meeste medeonderzoekers willen of kunnen niet voor 11.00 uur hun bed uit komen. In de planning voor de interviews is daarmee rekening gehouden, om te voorkomen dat ze niet kwamen opdagen. De training begon wel elke dag om half 10.”

Wat de medeonderzoekers aan elkaar bond was leeftijd, het zoeken naar stabiliteit en de ervaring te functioneren als medeonderzoeker.

Onderzoeker: “Het was mooi om te zien hoe iedere medeonderzoeker een weg zocht voor zichzelf. De meeste medeonderzoekers begonnen een opleiding, werkten als vrijwilliger of in een werkervaringsproject. Ook wachtten de meeste medeonderzoekers op een eigen huis of zaten in een begeleid wonen-situatie.”

De verschillen in niveau en behoefte aan andere leersituaties kwam ook aan de orde.

Medeonderzoeker: “Sommige trainingsonderdelen werden te uitgebreid behandeld. Ik heb al in mijn opleiding les gekregen over competentieontwikkeling. Ook interviewvragen heb ik geleerd in een ander participatieproject.”

De afsluiting van de training is reden voor een feestje, waarbij de certificaten voor deelname werden uitgereikt. De medeonderzoekers die alle trainingsdagen hadden gevolgd kregen een certificaat. De anderen kreeg het certificaat na het inhalen van de gemiste trainingsonderdelen. De afsluiting vond plaats op een terras in Utrecht.

Materiaal over de training op www.movisie.nl/internationaal

- * Brief uitnodiging training
- * Inschrijfformulier Combating Youth Homelessness
- * Programma training
- * Uitgangspunten voor opzet training medeonderzoekers
- * Vierdaagse trainingsopzet voor medeonderzoekers
- * Voorbeelden van kennismakingsoefeningen
- * Aanvullend trainingsmateriaal, extra oefeningen
- * Ethische richtlijnen van Combating Youth Homelessness
- * Interviewvoorbereiding
- * *Do's* en *Don'ts* van het interviewen
- * Overzicht interviewmethodieken
- * Inventarisatie vragenlijst met input medeonderzoekers
- * Evaluatie training

Hoofdstuk 4

Aan het werk

Do's en Don'ts voor het interviewen

In de training is besproken wat je wel en niet kan maken als medeonderzoeker tijdens het interview. In zwart staan de antwoorden die de medeonderzoekers zelf hebben geïnventariseerd. In blauw de aanvullingen van de onderzoekers.

Do's

- * Stel jezelf goed voor. Geef een hand;
- * Vertel wat er met de resultaten gebeurt, wat iemand bijdraagt;
- * Af en toe een pauze laten vallen, iemand laten nadenken;
- * Breng rust, neem de tijd;
- * Laat merken dat je luistert, door bijvoorbeeld hmmm te zeggen of te knikken;
- * Oogcontact maken;
- * Iets te drinken of te eten regelen bij de hulpverlener;
- * Een goede en geïnteresseerde lichaamshouding;
- * Een *open mind*: je bent nieuwsgierig en hebt geen oordeel;
- * Hou je aan je rol van interviewer. D.w.z. geen advies geven over het oplossen of vermijden van een probleem. Dat geldt ook voor het analyseren van een situatie;
- * Check op het eind van het interview of je alle relevante informatie hebt en of alle vragen gesteld zijn.

Don'ts

- * Te laat komen;
- * Jezelf niet melden bij de instantie, gewoon doorlopen;
- * Blazen of drinken voor of tijdens het interview;
- * Te persoonlijk worden (een interview is iets anders dan een gesprek tussen vrienden);
- * Je eigen mening geven (die is niet belangrijk en kan de geïnterviewde beïnvloeden);
- * De vragen veranderen;
- * Zeggen dat het allemaal wel meevalt of dat het allemaal wel goed komt;
- * Beter weten: in discussie gaan;
- * Verkeerde verwachtingen scheppen (jij wordt geen vriend en ook geen hulpverlener);
- * Bij antwoorden die de geïnterviewde geeft zeggen dat je het ook hebt meegemaakt;
- * Te gehaast de vragenlijst doornemen: (monotoon) opdreunen;
- * Ongeïnteresseerd overkomen;
- * Vergeten te bedanken.

Hoofdstuk 4 gaat over de veldwerkperiode en hoe de begeleiding van de medeonderzoekers plaatsvond. We analyseren drie aspecten die de samenwerking tussen onderzoekers en medeonderzoekers kenmerken: betrouwbaarheid, verantwoordelijkheid en vertrouwen. In de laatste paragraaf staan suggesties hoe met Erkenning Verworven Competenties (EVC) in de begeleiding te werken.

4.1 Voorbereiding voor de interviews

Tussen oefenen en het doen van een interview zit een wereld van verschil. Om deze slag te maken hebben medeonderzoekers handvatten nodig. Door elkaar te interviewen konden zij voelen hoe het is aan de andere kant van de tafel te zitten. Met de medeonderzoekers is besproken wat zij zelf prettig zouden vinden als zij de respondent waren. Een goede voorbereiding geeft hen vertrouwen dat ze het echt kunnen. Daarvoor zijn de *do's* en *don'ts* voor het interviewen en het stappenplan in samenspraak ontwikkeld.

De medeonderzoekers hebben een tijd moeten wachten om te kunnen beginnen met interviewen. Het werven van de respondenten en de planning hadden de nodige voeten in de aarde. De instellingen waren moeilijk te bereiken door de zomervakantie. De medeonderzoekers waren in de zomer juist wel beschikbaar. De steekproef van ruim 50 zwerfjongeren bestond uit de drie verschillende onderzoeksgroepen en daarbinnen moest evenredig verschil tussen man/vrouw zitten. De werving van de respondenten was daarvoor ingewikkeld en arbeidsintensief. De onderzoekers waren daarvoor verantwoordelijk, en dat was een flinke uitdaging. Voor de medeonderzoekers betekende het wachten, en vervolgens dat je beschikbaar moet zijn op een moment dat je alweer andere activiteiten hebt. Dit gaf een risico van uitval. De onderzoekers hebben dit aangepakt door contact te blijven houden, en de eisen en afspraken flexibel aan te passen.

Onderzoeker: “Het kostte veel tijd om afspraken te maken met instellingen om zwerfjongeren te werven voor interviews. Het was een kunst voor hulpverleners om zwerfjongeren bereid te vinden mee te doen aan het onderzoek. Toen de afspraak stond kwam het regelmatig voor dat de zwerfjongere of medeonderzoeker er niet was. Deze drie factoren compliceerden de interviewperiode en zorgden ervoor dat de planning enorm uitliep. We moesten onder andere de richtlijn jongens interviewen jongens en meisjes interviewen meisjes loslaten. Dat bleek organisatorisch niet haalbaar.”

Vorbereiding interview

Stap 1. Waar moet je naartoe?

Je stapt de trein in...Wat heb je nodig?

Routebeschrijving; op tijd weggaan i.v.m. vertraging; adresgegevens instantie; naam contactpersoon instantie, gegevens respondent; tijd en plaats; neem je mobiel mee.

Stap 2. Hoe kom je binnen?

Je stapt de instantie binnen....hoe pak je het aan?

Melden bij de receptie, naam geven van contactpersoon, jezelf voorstellen, voor wie en wat kom je?

Stap 3. Hoe start je het interview?

Je ontmoet de geïnterviewde....hoe begin je?

Welke ruimte is gereserveerd; zijn eten en drinken aanwezig?

Plaats *voice-recorder*; is er voldoende *privacy*? Respondent een hand geven.

Jezelf introduceren bij de respondent.

Stap 4. Wat doe je tijdens het interview?

Jullie zijn een tijdje bezig met het interview...wat doe je met pauzes?

Van tevoren noemen dat er een pauze inzit; de tijd in de gaten houden; samen koffie halen? Plaspauzes regelen; op schema blijven van het interview.

Stap 5. Hoe rond je af?

Jullie zijn klaar met het interview... hoe ga je weg?

Bedanken; controleren of het interview er goed opstaat; zijn alle vragen goed doorgelopen? Is de andere persoon tevreden? Afspraken over vervolg herhalen. Contactgegevens checken. Je afmelden bij de receptie.

Stap 6. Hoe ga je naar huis?

De onderzoekers van MOVISIE weten waar je bent. Na het interview belt een van de onderzoekers op om te vragen hoe het is gegaan. Je vertelt je ervaringen.

Onderzoeker: “Doordat de interviewperiode uitliep, was het niet meer realistisch de vrijwilligersvergoeding van 150 euro per maand te betalen. Sommige medeonderzoekers moesten bijvoorbeeld langer wachten voordat ze mochten interviewen dan anderen. Dan zouden ze wel elke maand geld krijgen, zonder ervoor te hebben gewerkt. Toen is afgesproken twintig euro per interview te betalen. Dat bleek eerlijker. De respondenten kregen voor hun medewerking een cadeaubon.”

4.2 De rol van de onderzoekers

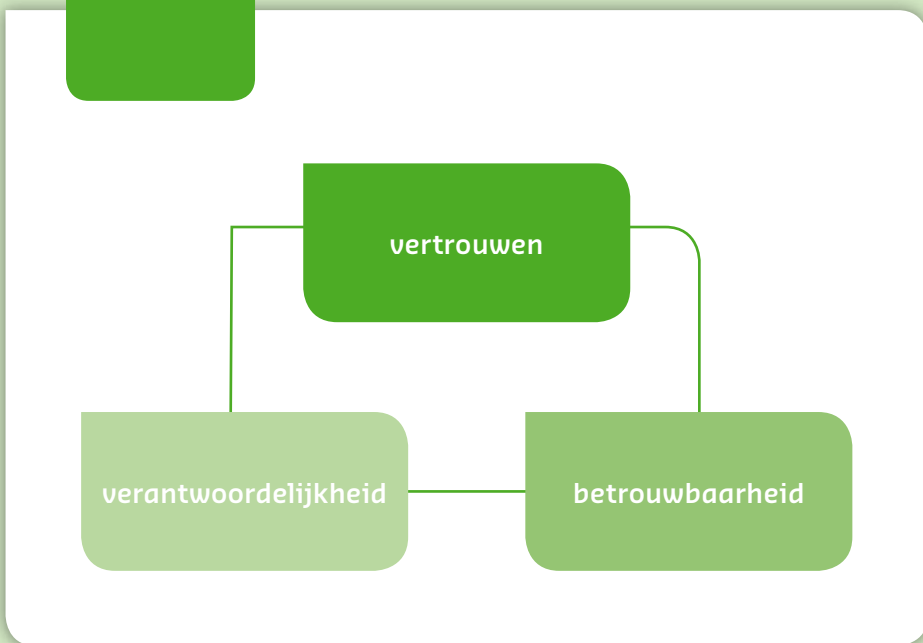
De samenwerking tussen de onderzoekers en medeonderzoekers werd in de interviewperiode op de proef gesteld. Deze periode deed een beroep op hun flexibiliteit en geduld. De drie sleutelbegrippen in de begeleiding zijn vertrouwen, betrouwbaarheid en verantwoordelijkheid (zie het voorbeeld op pagina 52). Daarnaast zijn een aantal aspecten bepalend zoals planning, omgangsvormen en de persoonlijke situatie van de medeonderzoekers. Hoe deze aspecten en begrippen elkaar in de begeleiding raken wordt hieronder beschreven.

Vertrouwen

Vertrouwen betekent dat de onderzoekers en de medeonderzoekers elkaar over en weer vertrouwen. Er is sprake van een open communicatie. De medeonderzoekers geven aan waar ze last van hebben en wat ze van dingen vinden. De onderzoekers spreken op hun beurt uit hoe ze ergens over denken of wat ze zien. Het voordeel van deze openheid is dat de onderzoekers kunnen aansluiten bij de behoefte van de medeonderzoekers. Het enthousiasme van beide partijen vormt de basis. De onderzoekers blijven gedurende de onderzoeksperiode geloven in de medeonderzoekers. Omdat er veel gebeurde, zowel privé als tijdens de werkzaamheden, laten de onderzoekers de medeonderzoekers niet zomaar los:

Onderzoeker: “Op mijn vrije dag kreeg ik een telefoontje van een hulpverlener bij een instelling dat ze wachtten op een medeonderzoeker. Ik probeerde meteen te achterhalen waar de medeonderzoeker bleef maar ik kreeg diegene niet te pakken. Achteraf bleek dat de medeonderzoeker privé in de problemen zat. De focus van de medeonderzoeker lag op zichzelf en niet op mij of de afspraak met de respondent. Ik ben toen in gesprek gegaan en de medeonderzoeker heeft mij verteld wat er aan de hand was. Ik heb mijn medeleven getoond, maar aan de andere kant duidelijk gemaakt dat wat er ook gebeurt, het belangrijk is te communiceren. Zolang de medeonderzoeker niet laat weten waar hij of zij is, op het moment dat diegene bij een afspraak had moeten zijn, maken wij ons zorgen. Bovendien verwacht ik dat de medeonderzoeker belt als er iets aan de hand is, dan kunnen wij samen een oplossing bedenken.”

Hieruit blijkt hoe belangrijk het is dat onderzoekers beseffen dat medeonderzoekers ruimte nodig hebben voor hun privésituatie. Daar staat tegenover dat het nodig is omgangsvormen

af te spreken. In de bovenstaande situatie heeft de onderzoeker een actielijst gemaakt met daarin een taakverdeling. Feitelijk herinnert de onderzoeker de medeonderzoeker eraan wat hem of haar te doen staat. Het is aan te raden dat onderzoekers rekening houden met fluctuaties in het functioneren van de medeonderzoekers. Het kan voorkomen dat een medeonderzoeker tijdelijk de kop in het zand steekt, omdat de persoonlijke situatie alle aandacht opvraagt. De medeonderzoeker krijgt de ruimte om fouten te maken, maar de onderzoeker verwacht wel een voorstel voor een oplossing. In gesprek kijken ze samen hoe de medeonderzoeker desondanks toch zijn verantwoordelijkheid kan nemen.

Bij re-integreren hoort een werksituatie die op de medeonderzoekers afgestemd is. Medeonderzoekers moeten de mogelijkheid krijgen zich af en toe terug te trekken bij mindere periodes. Om mensen flexibel inzetbaar te houden kan het slim zijn meer onderzoekers te trainen dan er nodig zijn. Tijdens het onderzoek zijn 9 personen getraind en hebben er 6 daadwerkelijk interviews gehouden. Het is ook nodig om voortdurend de vinger aan de pols te houden. Omdat medeonderzoekers buitenshuis werken, vindt communicatie vooral via telefoon plaats. Praktisch georganiseerde werkomstandigheden zijn voor medeonderzoekers noodzakelijk.

Een terugkomend thema in de samenwerking tussen medeonderzoeker en onderzoeker zijn grenzen. De onderzoeker is geen hulpverlener. Zijn taak is met de medeonderzoeker na te denken hoe deze ondanks zijn persoonlijke situatie toch zijn werkafspraken kan nakomen en hoe en waar hij daarbij steun kan organiseren. Hoewel de werksituatie zakelijk is, kunnen de onderzoekers de problemen van medeonderzoekers niet zomaar negeren. Door de onderlinge band kunnen de onderzoekers de reden voor het wegblijven achterhalen en ervoor zorgen dat er contact blijft. De onderzoekers zijn echter niet bij machte de privéproblemen op te lossen. De focus blijkt op het onderzoek liggen. Naast begrip tonen wijzen onderzoekers de medeonderzoekers op hun verantwoordelijkheden. Het is zaak in gesprek een oplossing te vinden voor de werkzaamheden. De onderzoekers bieden aan mee te denken hoe de medeonderzoeker de taken weer kan oppakken.

Onderzoeker: “Je bouwt een band op met elke medeonderzoeker. Je voelt je verantwoordelijk. Ik hoor hun ambities en plannen. Als er op een bepaald moment iets mis gaat dan is dat moeilijk te negeren, ook al hoort het niet tot mijn takenpakket. Ik ga dan wel in op de situatie van de medeonderzoeker, ik vind het zo zonde als een medeonderzoeker is gestopt met een opleiding. Maar er zitten grenzen aan. Ik kan niet meer betekenen dan praten, stimuleren en ideeën aandragen.”

Betrouwbaarheid

Betrouwbaarheid is dat je doet wat je zegt en afspraken nakomt, en dat je erover communiceert als je van een afspraak afwijkt. De onderzoekers vinden het een uitdaging de medeonderzoekers te bewegen naar een volwassen en initiatiefrijke houding. Het doel

Uitspraken van medeonderzoekers en onderzoeker over de samenwerking

Medeonderzoeker: "Ik heb wel behoefte aan duidelijkheid over wat er van ons verwacht wordt. De extra trainingsdatum was bijvoorbeeld pas heel laat bekend. En we moesten lang wachten voordat we mochten interviewen."

Onderzoeker: "Het was lastig om de medeonderzoekers te blijven binden aan het onderzoek. De bereidheid was er altijd wel, maar dat omzetten in concrete afspraken en daar ook aan houden, dat liep regelmatig mis."

Onderzoeker: "Het was soms een spanningsveld. Aan de ene kant wil je dat medeonderzoekers beschikbaar blijven, aan de andere kant heb je een zakelijke vorm van samenwerking. Terwijl zij ook afhankelijk waren van de planning van de afspraken."

Onderzoeker: "De verschillen tussen de medeonderzoekers zijn groot, zodat er veel individuele aandacht nodig was. Daarom is het des te mooier om te zien dat ieder zich op zijn eigen manier heeft ontwikkeld en van betekenis is voor het onderzoek."

Medeonderzoeker: "Ik vond het in het begin een beetje overdreven dat de onderzoeker met mij meeging toen ik het eerste interview deed. Maar achteraf vond ik het toch wel prettig."

is dat de medeonderzoekers hun functie steeds zelfstandiger uitvoeren. De onderzoekers nemen verschillende rollen op zich om de medeonderzoekers te professionaliseren. Dat zijn de re-integratiebegeleider, de opvoedkundige en de coach. De rol van re-integratiebegeleider is voor deze werksituatie zeer toepasselijk. Medeonderzoekers zijn hun leven aan het opbouwen. Het zoeken naar stabiliteit gaat gepaard met *ups* en *downs*. Daardoor balanceren zij tussen het omgaan met tegenslagen en het af en toe teruggeworpen worden. De onderzoekers springen ook in hun vrije tijd in als dat nodig is. Zij zien de wisselingen in gedrag echter als onderdeel van re-integratie. De medeonderzoekers werken naar een stabiele situatie toe en verlangen er ook naar. Het onderzoek is een opstapje in de samenleving en daar worden zij bij begeleid.

Onderzoeker: “De medeonderzoekers vertoonden regelmatig gedrag dat kenmerkend is voor de doelgroep zwerfjongeren. Terwijl ze toch in een redelijk stabiele situatie zaten. Ik had het idee dat ze weleens ergens onderuit probeerden te komen en dan als argument ziekte of hoofdpijn gebruikten. Sommige medeonderzoekers hadden moeite om op tijd hun bed uit te komen. Maar als je naar je werk moet, kan je ook niet opeens drie uur later op komen dagen.”

Het opvoedkundige aspect gaat over het benoemen van omgangsvormen, zoals afbellen en op tijd komen. De onderzoeker neemt het initiatief en zorgt ervoor dat er contact blijft. De medeonderzoekers krijgen de tijd en ruimte om de vaardigheden eigen te maken. De coachende rol is het meest kenmerkend voor de begeleiding. Daaronder vallen het volgen, stimuleren, meegaan naar interviews en motiveren van de medeonderzoeker. Het proces wordt teruggekoppeld en geëvalueerd. Een voorbeeld van coachende begeleiding:

Onderzoeker: “Ik werd opgebeld met de mededeling dat de trams niet reden in Rotterdam. De medeonderzoeker stond op het punt naar huis te gaan. Mijn eerste reactie was: ‘goh wat vervelend zeg’. Ik vertelde de onderzoeker dat hij in ieder geval te laat zou aankomen bij de instelling, en dat de instelling gebeld moest worden. Vervolgens vroeg ik de medeonderzoeker uit te zoeken of de trams misschien straks weer verder gingen rijden. Of dat de medeonderzoeker een ander idee had om toch nog bij de instelling te komen. Tien minuten later werd ik teruggebeld dat de trams inderdaad weer reden. De medeonderzoeker was op weg naar het interview.”

Verantwoordelijkheid

Verantwoordelijkheid is dat je je taken binnen het onderzoek uitvoert. Omdat de medeonderzoeker en onderzoeker een verschillend takenpakket hebben, dragen zij andere verantwoordelijkheden. In de begeleiding gaan de onderzoekers over:

- * Het welzijn van de medeonderzoekers;
- * Het coachen en begeleiden van de medeonderzoekers;
- * De kwaliteit van de interviews controleren en bewaken;

Illustratie Melvin van Zoolingen

- * Het collecteren van de interviews;
- * Het organiseren en bewaken van de afspraken.

De medeonderzoekers zijn verantwoordelijk voor:

- * De kwaliteit van het interview;
- * De respondent tijdens het interview;
- * Het afgeven van de gegevens;
- * Het op tijd komen op afspraken.

Vanuit deze verschillende taken zijn medeonderzoeker en onderzoeker voortdurend op elkaar aangewezen, en spreken ze elkaar over en weer aan. De medeonderzoekers zijn zich er van bewust hoe belangrijk het is om het interview goed af te nemen. Zij voelen zich erg verantwoordelijk voor de resultaten en beseffen dat hun bijdrage daarvoor bepalend is. De deceptie van de medeonderzoekers als de respondent niet kwam opdagen was opvallend. Als een interview daarentegen goed was gegaan waren ze daar erg trots op. Ook het feit dat zij de weg konden vinden in een andere stad en zelfstandig reisden zorgde ervoor dat ze meer vertrouwen in zichzelf kregen.

Onderzoeker: “Ik besef hoe belangrijk het is me te verplaatsen in de medeonderzoekers, omdat zij zich druk konden maken over dingen die voor mij relatief zijn. Bijvoorbeeld hoezeer zij opzagen tegen de treinreis en het zoeken van de interviewlocatie. Omdat ik me realiseerde dat reizen een drempel voor hen was, had ik meer energie om hen te helpen. Ik heb nog nooit zoveel ge-sms’t als in de interviewperiode. Sms’en werkt voor deze groep heel goed.”

Tip: Creëer wederzijdse verantwoordelijkheid

Een onvermijdelijke bijkomstigheid in onderzoek is materiële schade. Het is handig om een onvoorziene post bij het budget in te calculeren. Het kwijtraken van *voice-recorders*, treinkaartjes, cadeaubonnen of niet gebruikte treinkaartjes vanwege misgelopen afspraken is dan gedekt.

4.3 Competentieontwikkeling

De medeonderzoekers hebben gewerkt met elementen uit de methode Erkenning Verworven Competenties (EVC). Met name het bewust benoemen van en reflecteren op het ontwikkelen van bepaalde competenties heeft bijgedragen aan het professioneler aanpakken van het interviewen. De medeonderzoekers leren door het bewust kijken naar competenties te reflecteren op hun persoonlijke groei. De medeonderzoekers kregen

“Laat ons vallen en opstaan,
zonder krachten te breken.
Wat ons allen hetzelfde maakt,
is dat we altijd kunnen spreken.”

Uit presentatie Andy Hendriks tijdens HV bijeenkomst Nijmegen

gaandeweg meer zelfvertrouwen en inzicht in hun eigen kwaliteiten.

Voor de formele procedure van EVC moeten de deelnemers een portfolio opbouwen en bewijzen verzamelen om aan te tonen dat zij de competentie beheersen. Tijdens de interviewperiode is deze procedure niet gevolgd vanwege tijdgebrek. De mede-onderzoekers hebben wel voorbeelden verzameld waaruit blijkt dat ze de competentie hebben geoefend.

Tip: Stimuleer competentieontwikkeling van de medeonderzoekers

Het onderstaande citaat gaat over de competentie Communiceren. De medeonderzoeker maakte een ongezonde en onveilige situatie bespreekbaar:

Medeonderzoeker: "Een jongen bleek medicijnen te gebruiken, ik vroeg me af of ik hem bij de les kon houden. Ik zag een blik in zijn ogen die uitstraalden: 'Wat moet je?'. Toen heb ik bespreekbaar gemaakt of hij in staat was om in zijn gemoedtoestand het interview te houden. Dat is gelukt en hij draaide bij."

Sommige medeonderzoekers kwamen in aanraking met verhalen die hen raakten en hadden handvatten nodig om die een plek te geven. Zij vroegen zich af hoe je moet reageren als iemand een heftig verhaal vertelt en wat hun rol daarbij is:

Medeonderzoeker: "Als ik iemand interviewde die geen juridische status had, voelde ik me machteloos. Het besef dat iemand gewoon in zijn eentje naar een ander land vertrekt en alleen hier is. Dat had grote impact op mij. Daar heb ik het vooral de dag na het interview moeilijk mee gehad. De gedachte dat hun positie kan verbeteren door dit onderzoek heeft me geholpen het los te laten."

Medeonderzoeker: "Het is me gelukt de zwerfjongere op zijn gemak te stellen of door te vragen. Ook durfde ik een pauze te nemen om door te vragen. Ik heb in de pauze het vertrouwen van de zwerfjongere gewekt door gewoon in gesprek te gaan en te praten over zijn leven. Ik voelde aan dat het belangrijk was dat ik mijn eigen ervaring niet voorop stelde."

Hoewel de medeonderzoekers minstens een dag moesten bijkomen van de verhalen, was het niet nodig gebruik te maken van de vertrouwenspersoon bij MOVISIE.

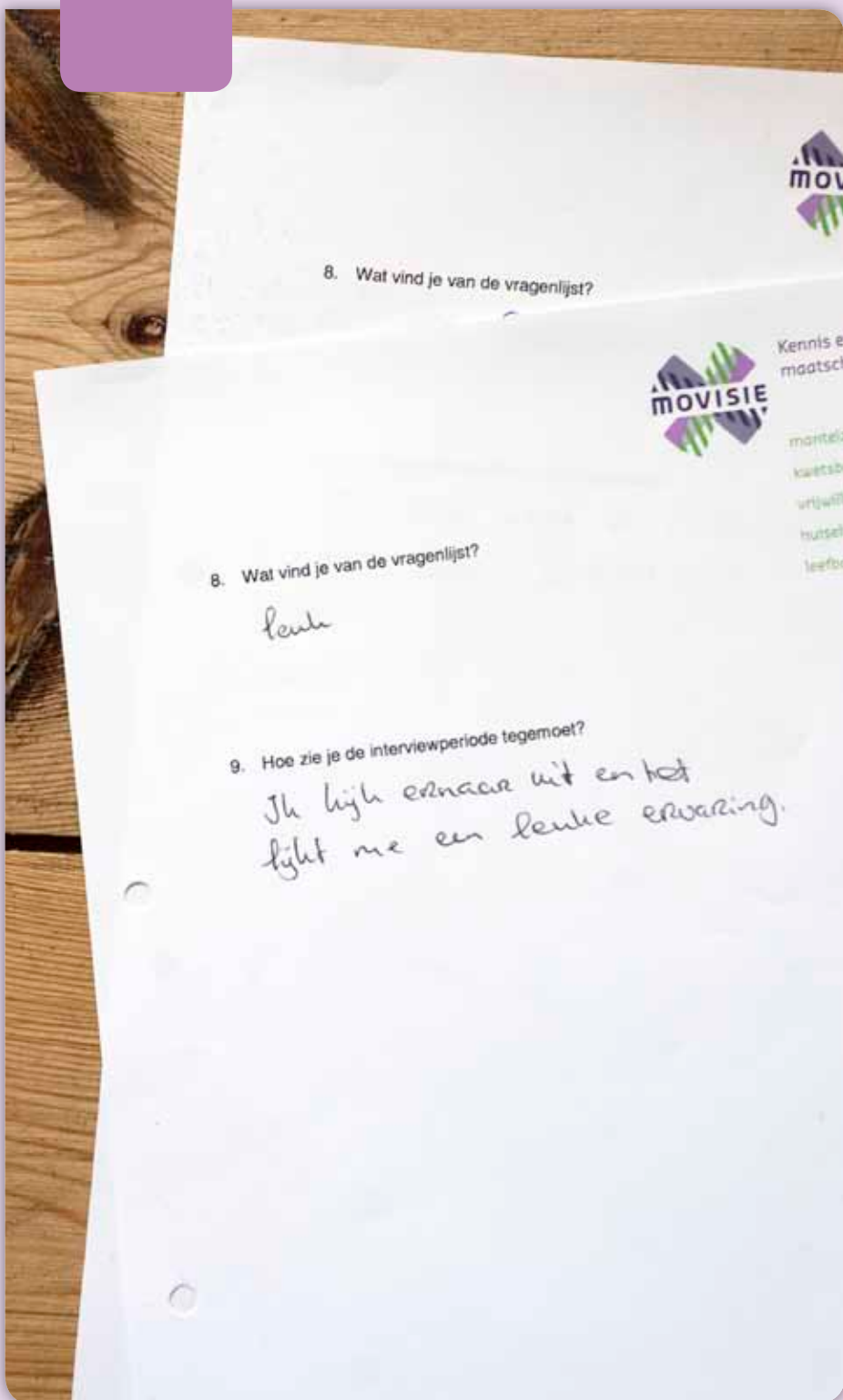

Materiaal over de interviewperiode op www.movisie.nl/internationaal

- * Informatie voor respondenten.
- * Criteria respondenten.
- * Oproep respondenten.
- * Mail werving respondenten.
- * Brief met afspraak interview voor medeonderzoekers.
- * Vragenlijst.
- * Informed consentformulier.
- * Interview invulijst voor medeonderzoekers.
- * Brief met toelichting EVC aan medeonderzoekers.
- * Brief over afronding EVC met medeonderzoekers.
- * Oefenbladen persoonlijke eigenschappen voor EVC.
- * EVC formulieren: referentieverklaring, STAR-verklaring en zelfbeoordeling.

Hoofdstuk 5

Na de onderzoeksperiode

In dit hoofdstuk bekijken we de evaluatie en het vaststellen van de resultaten. Dat gebeurt op drie niveaus: de persoonlijke groei van de medeonderzoekers, de meerwaarde van participatief onderzoek voor onderzoek en voor de samenleving. Tot slot worden afspraken over hoe uit elkaar te gaan en de impact van het onderzoek in de praktijk behandeld.

5.1 Evaluatie van de interviewperiode

Formeel is de onderzoeksperiode afgesloten met een evaluatie en certificering. Het is belangrijk de successen te vieren. Het is ten slotte gelukt het veldwerk tot een goed einde te brengen. Bij de start is met de medeonderzoekers besproken wat zij verwachten van hun deelname. Er zijn twee aannames: 1. de interviews met respondenten verlopen anders dan wanneer onderzoekers het afnemen; en 2. de persoonlijke groei van de medeonderzoekers vergroot hun kans in de samenleving. Tijdens de evaluatiebijeenkomst is teruggekeken of dit zo is en wat de medeonderzoekers er zelf voor betekenis aan ontleen.

Tip: Kijk gezamenlijk terug en evalueer

De medeonderzoekers vinden zelf dat hun inzet een meerwaarde heeft voor het onderzoek. De onderzoekers beamen dit. Zo merkten de medeonderzoekers dat de respondent geduldiger werd als zij aangaven zelf ook zwerfjongere te zijn geweest. De gelijkwaardigheid tussen respondent en medeonderzoeker brak het ijs. Volgens de medeonderzoekers schaamden de respondenten zich minder voor hun verhaal. Eén medeonderzoeker merkte dat hij als een voorbeeld fungeerde voor de respondent. Hij kon laten zien dat hij er goed is uitgekomen en dat er vooruitgang mogelijk is. Het was opvallend dat de medeonderzoekers zich verantwoordelijk voelden voor het welzijn van de zwerfjongeren. Een rolmodel zijn had een motiverende werking, zowel voor de respondent als de medeonderzoeker. Illustratief voor de meerwaarde is dat de medeonderzoekers in de evaluatie een aantal boodschappen van de respondenten uit eigen ervaring benadrukken. Het viel de medeonderzoekers op dat de respondenten vooruit willen in het leven. Sommigen zaten jarenlang in dezelfde opvangcirkel, dat vonden de medeonderzoekers desillusionerend om te horen:

Antwoorden van de zwerfjongeren op de vraag: Wat hoop je dat er met het onderzoek gedaan wordt?

Meisje, 23 jaar, in vrouwenopvang, met baby:

"Ik hoop dat er wat wordt gedaan aan de hulpverlening. Dat er verbetering in komt. Want het is heel erg zwaar voor de personen die maandenlang in deze situatie zitten met een kind. En ja, soms is het echt gewoon ondragelijk".

Jongen, 22 jaar, leeft voornamelijk op straat:

"Ik vond het een zeer goed interview dat mij weer na laat denken over bepaalde dingen die ik positiever bekijk en om verder te gaan, zeg maar".

Jongen, 20 jaar, detentieverleden:

"Ik vraag me af of het allemaal wel nut heeft. Kijk ik kan wel bij iedereen een interview afnemen en het allemaal samenvakken en in een boekje douwen, maar de vraag is, wordt er ook wat mee gedaan?"

Jongen, 21 jaar, in opvang:

"Het is toch wel weer dat je gaat terugdenken aan veel dingen, zegmaar. Ik bedoel het is meestal dat je gewoon verder gaat en niet meer terugdenkt, je gaat gewoon door. Er komt wel weer veel naar boven; er zit ook wat zwaars aan."

Jongen, 19 jaar, in opvang:

"Ik hoop dat er wel echt wat mee gedaan wordt. Dat die persoon die erover gaat, dat die wel luistert. Maak er wel wat van, snap je. Al die informatie is echte informatie van hier, zoals het gaat. En het zou beter zijn als daar gewoon veranderingen in komen. Ik hoop echt dat ze de moeite nemen om te luisteren. Dat ze echt een beetje een voorstelling maken van hoe het is."

Medeonderzoeker: “Als jongeren in de opvang blijven rondcirkelen heeft dat als effect dat ze zich minderwaardig en niet begrepen voelen. Als een jongere meerdere instellingen heeft gezien gaat diegene zich bewust of onbewust tegen het systeem verzetten. Dan wordt het geen cirkel meer, maar een trap naar beneden. Ik zelf heb zo vaak op plekken gezeten waar ik niet wilde zijn. Ik kon mijn leven op deze manier echt niet opbouwen.”

Volgens de medeonderzoekers kun je alleen bij jezelf de kracht vinden om hieruit te komen: “Op een bepaald moment neem je de beslissing om te veranderen en werk je hard voor een betere toekomst.” Het is opvallend dat de medeonderzoekers het perspectief van de respondenten niet hoog inschatten:

Medeonderzoeker: “Omdat de meeste jongeren niet weten wat ze willen krijgt maar 30% een beter leven. 70% blijft rondcirkelen. Het belang van goede begeleiding voor een betere toekomst is groot, maar het werkt alleen als de jongere zelf hun begeleider mogen uitkiezen en deze kunnen houden.”

5.2 De meerwaarde van de functie medeonderzoeker voor de jongeren zelf en hun functioneren in de samenleving

Voor de medeonderzoekers zelf ligt de meerwaarde vooral in het feit dat ze (soms voor het eerst) zelfstandig verantwoordelijk zijn voor een (werk)resultaat. Hun functie doet een duidelijk appèl op de medeonderzoekers: zij zijn verantwoordelijk voor de kwaliteit van de interviews. De onderzoekers benoemen expliciet welke fase van het onderzoek zij uit handen geven. Daardoor hebben de medeonderzoekers het gevoel dat er echt iets op hun schouders terecht komt. Zij nemen het serieus dat het consequenties voor het onderzoek heeft als de kwaliteit niet op peil is. De houding van de medeonderzoekers werd serieuzer en opener tijdens het onderzoek. Het gaf een goed gevoel dat de respondent positief op hen reageerde en hun aanwezigheid motiverend vond. De medeonderzoekers hebben gemerkt dat ze met mensen kunnen omgaan. We kunnen concluderen dat er een aantal cruciale stappen gezet worden, resulterend in het opdoen van zelfvertrouwen.

Medeonderzoeker: “Ik ben van nature nogal druk. Maar door de training en het interviewen van mensen heb ik geleerd goed te luisteren. Ik kreeg zelfs een compliment van een persoonlijk contact dat ik beter was geworden in luisteren.”

Onderzoeker: “In mijn ogen stonden de medeonderzoekers van hun eigen prestaties te kijken. Ze hebben zichzelf verrast dat ze de verantwoordelijkheden ook waar hebben gemaakt.”

Uitspraken van medeonderzoekers op de evaluatiebijeenkomst

"Ik ben beter in staat informatie op te nemen en samen te vatten."

"Ik ben beter geworden in luisteren, ook in mijn privé situatie."

"Na een aantal interviews kon ik beter anticiperen op de anderen die ik tegenover mij kreeg. Ik had veel aan de interviewtechnieken om de interviews te kunnen doen."

"Het is belangrijk dat we het materiaal goed afleveren bij de onderzoekers."

"Ik voel me er wel vervelend onder dat ik een cadeaubon ben kwijtgeraakt."

"De interviews kostten veel tijd, maar het was wel ontzettend leerzaam."

Bij het verzamelen van de data hebben de onderzoekers de relevante delen van het interview afgeluisterd. Over het algemeen was de kwaliteit van de interviews goed. De onderzoekers hebben stukjes uit de opgenomen gesprekken met de medeonderzoekers besproken:

Onderzoeker: “Een medeonderzoeker werkte het interview te snel af. Ik heb hem toen gevraagd rust te nemen tussen de vragen door. Deze medeonderzoeker had ook de competentie *Omgaan met tijd en tempo* uitgekozen. Het was voor hem een leermoment om de vragen goed uit te spreken door meer tijd te nemen.”

Tip: Stel de meerwaarde van de rol van medeonderzoeker voor de jongeren zelf en voor hun functioneren in de samenleving vast.

We kunnen stellen dat hoe meer de medeonderzoekers doen, hoe beter zij erin worden. De medeonderzoekers nemen zichzelf serieuzer in hun functie. Zij hebben geleerd te werken met formele afspraken en richtlijnen. Daaruit blijkt dat zij zich hebben weten te verhouden met de onderzoekscontext.

De medeonderzoekers verwerven inzicht in hun eigen mogelijkheden en moeilijkheden. Dat komt in werk- en opleidingssituaties goed van pas. De leermomenten gaan over het leren grenzen stellen, informatie aan anderen overbrengen en eigen beperkingen tegenkomen en bespreekbaar maken.

Medeonderzoeker: “Ik was altijd angstig om op nieuwe plekken te komen. En een zwerfjongere opeens tegenover je hebben, dat is spannend. Maar na een paar keer merkte ik dat ik routine kreeg. Ik had meer vertrouwen in mezelf. Doordat ik echt voor de leeuwen ben geworpen ben ik ook losser geworden.”

De medeonderzoekers werken in een oefensituatie voor de maatschappij. Dit onderzoek draagt bij aan hun plek als jonge burger in de maatschappij. Sommige medeonderzoekers gaven dan ook aan iets terug te willen doen voor de samenleving en de respondenten.

5.3

De meerwaarde van de functie medeonderzoeker voor het onderzoek

Voor het onderzoek zelf is de meerwaarde van de medeonderzoekers dat er extra kennis werd gegenereerd. De medeonderzoekers zijn betrokken in de fase van gegevensverzameling. Dat levert andere kennis op over de onderzoeksvraag, namelijk vanuit het perspectief van de medeonderzoekers en respondenten zelf. De functie medeonderzoeker

Combating Youth Homelessness in de media

MOVISIE heeft Combating Youth Homelessness onder de aandacht gebracht bij allerlei partijen, ook bij de media. Zo hebben onder meer het actualiteitenprogramma NOVA en het tijdschrift Zorg + Welzijn aandacht besteed aan de interviews van de medeonderzoekers. De media boden een kans om de zwerfjongerenproblematiek in beeld te brengen en het project te profileren. Bij de contacten van de medeonderzoekers met de media zochten we naar een balans tussen communicatie over het project en bescherming van de medeonderzoekers. Deze twee verantwoordelijkheden liggen beiden bij MOVISIE. MOVISIE heeft met de medeonderzoekers vooraf besproken wat zij wel en niet willen vertellen en hoe zij tijdens het opnemen hun grenzen kunnen stellen. Met de massamedia bereik je wel veel mensen maar de persoonlijke impact ervan is niet altijd te overzien. Een leerpunt uit Combating Youth Homelessness is dat het belangrijk is dat medeonderzoekers hun medewerking aan de media van tevoren bespreken in hun netwerk. De medeonderzoeker kan dan vooraf peilen bij vrienden en familie hoe het op hen overkomt als zij in beeld komen als voormalig zwerfjongere.

De NOVA uitzending van 27 januari 2010 is terug te zien op www.uitzendinggemist.nl.

genereert kennis over zwerfjongeren. De perceptie van de medeonderzoeker in zijn of haar rol is belangrijk om in de analyse te verwerken. Daarom heeft de onderzoeker de medeonderzoeker na elk interview gebeld. Uit deze eerste indrukken is waardevolle informatie voor het onderzoek te halen.

De visie van de medeonderzoeker is van waarde voor de vragenlijst, de terminologie en het schetsen van de problematiek vanuit eigen ervaring. Dat zorgt voor een betere aansluiting bij de leefwereld van de zwerfjongeren. Vanuit de doelstellingen van het onderzoek zijn we daar ook naar op zoek.

Het perspectief van de respondenten komt beter tot uiting als medeonderzoekers het interview afnemen. Dat geeft een aantal voordelen. Volgens de medeonderzoekers vertellen respondenten meer over gebeurtenissen in het verleden aan een medeonderzoeker, omdat daar geen consequenties aanzitten. Het is belangrijk dat de antwoorden van de respondenten betrouwbaar zijn. De medeonderzoekers geven aan dat zij beter in staat zijn in te schatten of de respondent eerlijk is dan een onderzoeker. Het komt volgens hen doordat ze zelf uit het circuit komen, en beter weten wat realistisch is. Hoewel sommige respondenten stoned waren, was dat voor medeonderzoekers niet ernstig genoeg om het interview te beëindigen. Daarin is het zaak te vertrouwen op de inschatting van de medeonderzoeker.

Medeonderzoeker: “Ik had wel het vermoeden dat de respondent een keer niet eerlijk was, maar dat is moeilijk hard te maken. Ik denk dat sommige respondenten niet altijd de waarheid vertelden, door hun verleden. Maar het is lastig om te controleren.”

De bereidwilligheid van de respondenten wordt groter als zij met de medeonderzoekers in contact komen. Respondenten die na een tijdje geen zin meer hadden in het interview, gingen toch uit respect voor de medeonderzoeker door:

Medeonderzoeker: “Toen ik merkte dat de respondent snel weg wilde, heb ik dat opgelost door de vragenlijst per thema te structureren, koffiepauze in te lassen of een sigaretje te roken. Ik voelde me gemanipuleerd om op te schieten, zodat de respondent snel weg kon. Maar toen ik vertelde over mijn eigen ervaring, kreeg de respondent meer geduld en hadden we toch nog een leuk interview.”

Tip: Stel de meerwaarde van de rol van medeonderzoeker voor het onderzoek vast

Het inzicht in de eigen ervaring zorgt ervoor dat medeonderzoekers beter en makkelijk doorvragen. De meerwaarde van medeonderzoekers lijkt daarom vooral te liggen bij open vragen, die kwalitatief van aard zijn. De medeonderzoekers vinden het zelf ook prettig

Foto's van het beklimmen van de Domtoren in Utrecht tijdens de derde trainingsdag.

om vanuit open vragen in gesprek te gaan. Daar ligt de kracht van de gelijkwaardige relatie tussen respondent en medeonderzoeker.

5.4 Afspraken over vervolg

Het is voor de motivatie van de medeonderzoekers belangrijk dat zij goed weten wat met de resultaten gedaan gaat worden en dat zij daar zelf belang aan hechten en een bijdrage aan kunnen leveren. Dat laatste heeft ook een meerwaarde bij de communicatie over de resultaten. De medeonderzoekers vinden het belangrijk dat de positie van zwerfjongeren in Tsjechië, Portugal en Engeland verbetert. Omdat het een Europees onderzoeksproject is hopen de medeonderzoekers dat de opbrengst een grotere impact zal hebben. Het is voor hen belangrijk dat het op de Europese agenda komt en blijft. De opbrengst van hun werkzaamheden komt in een eindrapportage in 2011.

De aanbevelingen hebben een groter bereik en effect als de medeonderzoekers een aandeel leveren in de verspreiding. Daarom worden de medeonderzoekers bij landelijke bijeenkomsten op beleidsniveau ook uitgenodigd.

Medeonderzoeker: "Ik hoop dat de resultaten een verbetering teweeg brengen in de hulp en aanbod voor zwerfjongeren. Ik ben bang dat er niets gedaan wordt met de resultaten, omdat zwerfjongeren dat al vaak hebben meegemaakt met onderzoek."

Medeonderzoeker: "Ik wil met mijn bijdrage echt verschil maken. Dat onderzoekers niet blijven praten over de resultaten, maar echt wat aan de positie van zwerfjongeren doen."

Medeonderzoeker: "Ik zou graag iets voor zwerfjongeren willen betekenen. Daar ga ik me hard voor maken."

**Materiaal over de afsluiting en evaluatie op
www.movisie.nl/internationaal**

- * Programma evaluatiebijeenkomst.
- * Evaluatie medeonderzoekers.
- * Certificaat training en interviewperiode.
- * Certificaat EVC.

Hoofdstuk 6

Conclusies en aanbevelingen

6.1 Voorwaarden voor participatief onderzoek

- * Als onderzoeker ben je voor het slagen van het onderzoek afhankelijk van een kwetsbare groep. Dat moet je als onderzoeker kunnen (en willen) organiseren.
- * Participatief onderzoek is succesvol als de voorwaarden voor meedoen goed georganiseerd worden. De drempels mogen niet te hoog zijn.
- * De organisatie van participatief onderzoek is maatwerk. In de praktijk gebeuren allerlei onverwachte dingen en duiken er onvoorziene kostenposten op en/of zijn er onvoorziene omstandigheden. Door een goede voorbereiding is dat op te vangen.
- * In de voorbereidingsfase is het van belang vast te stellen welke mate van participatie haalbaar is en in welke fase van een onderzoek de medeonderzoekers betrokken worden. De participatieladder is een handig hulpmiddel om te bepalen welke mate van invloed en participatie de medeonderzoekers kunnen hebben. Ook moet vastgesteld worden in welke fase(n) de medeonderzoekers betrokken worden. In het geval van Combating Youth Homelessness werken onderzoeker en medeonderzoeker samen in een onderzoeksteam.
- * Deze vorm van samenwerking betekent dat onderzoekers hoge verwachtingen hebben van participatie.

Aanbeveling: Wees als onderzoeker expliciet over je verwachtingen van participatie, zodat aan het eind van het onderzoek vastgesteld kan worden of het behaald is.

- * De motivatie van de medeonderzoeker is een voorwaarde voor het slagen van participatief onderzoek. Het is essentieel dat medeonderzoekers het deel waar zij verantwoordelijk voor zijn vasthouden. De kunst is dat medeonderzoekers beseffen dat ze het echt kunnen en dat hun inbreng ertoe doet.

Aanbeveling: De onderzoeker kijkt samen met de medeonderzoekers hoe de functie in hun leven past en welke bijdrage het heeft voor hun persoonlijke groei.

6.2 De functie medeonderzoeker werkt

- * Participatie dient verschillende doelen, namelijk verbetering van de kwaliteit van het onderzoek en ontwikkeling van de medeonderzoekers. Deze kunnen met elkaar op gespannen voet staan. Voor de kwaliteit van het onderzoek is het belangrijk vooraf vast te stellen wat er met participatie bereikt moet worden en welke rol de eigen ervaring daarin speelt. Voor de ontwikkeling van de medeonderzoekers is van belang dat ze moeten leren gebruik te maken van hun recht op inspraak en invloed op het onderzoek

Aanbeveling: Door in dialoog functie, takenpakket en verantwoordelijkheden van de medeonderzoekers vast te stellen komen beide bovengenoemde doelen met elkaar in balans.

- * Participatie kan erop gericht zijn dat de jongere kennis over de ervaring opdoet, het leert ontstijgen en ervaringsdeskundigheid ontwikkelt. In de functie medeonderzoeker ligt de nadruk niet op de ervaring, maar op het opdoen van werkervaring en onderzoeksvaardigheden. Centraal staat dát de jongere weet hoe het is om dak- en thuisloos te zijn geweest, niet wát ze hebben meegemaakt. De functie medeonderzoeker levert zowel voor de medeonderzoeker als voor het onderzoek resultaten op. Stel van tevoren vast welke meerwaarde de functie medeonderzoekers heeft voor henzelf (in de maatschappij) en voor het onderzoek. Zwerfjongeren zijn ook jonge burgers in de maatschappij. Er wordt een werksituatie gecreëerd zoals het er in de maatschappij aan toegaat. Participatief onderzoek geeft hen bagage om hun plek te verwerven.
- * Om de medeonderzoekers te laten groeien in hun functie is competentieontwikkeling een prima handvat. Erkenning Verworven Competenties (EVC) kan hiervoor gebruikt worden. Met EVC benoemen medeonderzoekers zelf hun vaardigheden en de onderzoekers begeleiden hen daarbij. De medeonderzoekers kunnen vrijwilligerswerk bij MOVISIE op hun CV zetten.
- * Voor de kennisproductie is het van belang deze punten gedurende en aan het eind van het onderzoeksproces te evalueren en te monitoren.

6.3 Investeren in de samenwerking

- * Voor de samenwerking is het belangrijk dat onderzoeker en medeonderzoeker een band opbouwen. De band is de basis voor het oplossen van problemen die in het proces zeker zullen ontstaan. Dat komt omdat het niet gaat om 'gewone' werknemers, maar ex-zwerfjongeren die de draad weer proberen op te pakken. De rol van onderzoekers is daarom multidisciplinair: van opvoeder, re-integratie begeleider tot

coach. Het uitgangspunt bij Combating Youth Homelessness is dat de onderzoekers en medeonderzoekers van elkaar kunnen leren: de medeonderzoekers worden geschoold in interviewtechnieken en wetenschappelijk onderzoek en de onderzoekers leren de leefwereld van (voormalig) zwerfjongeren kennen.

- * Het aanleren van onderzoeksvaardigheden kan het beste praktisch ingericht worden.

Aanbeveling: Leer onderzoeksvaardigheden aan door veel te oefenen en in tweetallen samen te werken.

De concentratieboog van medeonderzoekers is kort.

Aanbeveling: Groepsbijeenkomsten kunnen het best afwisselende activiteiten bevatten. Een tip hiervoor is formele en informele zaken van elkaar scheiden. Een certificaat is extra leuk als het officieel uitgereikt wordt. Na een middag theorie over onderzoek is het goed om een fysieke activiteit te plannen.

- * Onderzoekers krijgen zicht op de gewenste informatie over het perspectief van zwerfjongeren door de medeonderzoekers op een directe en vragende manier te begeleiden. Hierdoor krijgen de medeonderzoekers ruimte om te zeggen wat zij denken en vullen de onderzoekers het niet voor hen in.

Aanbeveling: Telefoongesprekken na de interviews en tijdens de begeleiding geven veel informatie. Tussentijdse evaluaties, rondjes ter afsluiting van bijeenkomsten en schriftelijke eindevaluaties zijn waardevol om feedback te krijgen van de medeonderzoekers.

- * De begeleiding mag niet te zakelijk te zijn.

Aanbeveling: Leuke berichten sturen per sms of mail tijdens de veldwerkperiode is aan te raden. Tot slot is het belangrijk feestelijk stil te staan bij behaalde successen.

6.4 Praktische werkomstandigheden

Medeonderzoekers hebben geen werkplek bij MOVISIE. De werkzaamheden gebeuren grotendeels buitenshuis. De 'werkplek' van de medeonderzoekers is op afstand, en moet vooral praktisch en flexibel inzetbaar ingericht worden. De medeonderzoekers hebben elk een map gekregen, met daarin informatie over het onderzoek en tips voor het interviewen. Ter ondersteuning krijgen de medeonderzoekers van tevoren treinkaartjes opgestuurd en een routebeschrijving. De flexibele taken en persoonlijke situatie van de medeonderzoekers vraagt om een bepaalde inrichting van de 'werkplek'.

- * Het komt regelmatig voor dat medeonderzoekers een dip hebben. Door persoonlijke omstandigheden hebben medeonderzoekers ruimte nodig om zich terug te trekken.

Aanbeveling: Het is belangrijk dat je dat als onderzoeker weet, om daar vervolgens op in te spelen.

- * De medeonderzoekers zijn bezig hun leven op orde te krijgen. Dat heeft tot gevolg dat hun aanwezigheid en beschikbaarheid fluctueert. Af en toe uitvallen past binnen het re-integratieproces.

Aanbeveling: Het aantrekken van negen medeonderzoekers terwijl er werk is voor zes mensen is een oplossing.

- * Communicatie via sms werkt het meest effectief, omdat de medeonderzoekers het vaakst op sms'jes reageren.

Aanbeveling: Het is daarom aan te raden de medeonderzoekers regelmatig te bellen om een vinger aan de pols te houden. Zit er een te lange periode tussen, heb je als onderzoeker snel te weinig aansluiting met de medeonderzoeker. Te weinig of te lang geen contact gaat ten koste van de investering en beschikbaarheid.

Tien tips voor effectieve samenwerking tussen onderzoekers en zwerfjongeren in de rol van medeonderzoekers

1. Organiseer de randvoorwaarden voor meedoen;
2. Vraag inzet en wees direct;
3. Maak afspraken over ethische richtlijnen;
4. Geef ruimte aan individuele ervaringen en verschillen;
5. Zorg voor informele en formele activiteiten;
6. Creëer wederzijdse verantwoordelijkheid;
7. Stimuleer competentieontwikkeling van de medeonderzoekers;
8. Kijk gezamenlijk terug en evalueer;
9. Stel de meerwaarde van de rol van medeonderzoeker voor de jongeren zelf en voor hun functioneren in de samenleving vast;
10. Stel de meerwaarde van de rol van medeonderzoeker voor het onderzoek vast.

6.5 Effecten van participatie op de onderzoeksresultaten

- * De betrokkenheid van de medeonderzoekers levert kennis op over het perspectief van de respondenten en medeonderzoekers. Hierdoor kunnen onderzoekers beter aansluiten op de belevingswereld van zwerfjongeren. Het materiaal is te halen uit de interviews, verslagen, de begeleiding, groepsbijeenkomsten en (tussentijdse) evaluaties. Deze informatie is van waarde voor de kwalitatieve onderzoeksgegevens.

Welke effecten participatief onderzoek heeft op de onderzoeksresultaten is in Combating Youth Homelessness niet onderzocht. Er is niet veel bekend over bewijzen dat participatief onderzoek voor betere resultaten zorgt dan dat onderzoekers het doen. Onderzoekstechnisch is het lastig om de effecten van participatief onderzoek te meten. Toch zou het een zinvol onderzoek zijn.

Aanbeveling: Het is daarom zeker relevant om te onderzoeken wat het voor de wetenschap doet. Dat kan door een groep medeonderzoekers en een groep onderzoekers te laten interviewen. De uitkomsten van de twee groepen worden met elkaar vergeleken.

Aanbeveling: De tips en adviezen uit deze publicatie zijn niet alleen bruikbaar voor wetenschappelijk onderzoek. De materialen die ontwikkeld zijn kunnen behulpzaam zijn voor andere participatieprojecten of vormen om zwerfjongeren bij gemeentelijk- en instellingsbeleid te betrekken. Te denken valt aan projecten gericht op kwaliteitsverbetering in de hulpverlening, effectmetingen en voorlichting- en imago-projecten.

Literatuurlijst

Noom, M. en M. de Winter, (2001), 'Op zoek naar verbondenheid'

Hart, R. (1992), 'Children's Participation From Tokenism to Citizenship' Florence, UNICEF Innocenti Essays nr. 4

Onderzoekscentrum Kind en Samenleving, (2009), 'Kinderen als medeonderzoekers'

Websites

www.st-alexander.nl

www.hetprojectenburo.nl

www.verweij-jonker.nl

www.devolksbond.nl

MOVISIE is hét landelijke kennisinstituut en adviesbureau voor maatschappelijke ontwikkeling. We bieden toepasbare kennis, adviezen en oplossingen bij de aanpak van sociale vraagstukken op het terrein van welzijn, participatie, zorg en sociale veiligheid. In ons werk staan vijf actuele thema's centraal: huiselijk & seksueel geweld, kwetsbare groepen, leefbaarheid, mantelzorg en vrijwillige inzet. Onze ambitie is daadwerkelijk te investeren in een krachtige samenleving waarin burgers zoveel mogelijk zelfredzaam kunnen zijn.

Kennis en advies voor
maatschappelijke ontwikkeling

mantelzorg

kwetsbare groepen

vrijwillige inzet

huiselijk en seksueel geweld

leefbaarheid

Wat zijn de speerpunten bij het effectief samenwerken met voormalig
zwerfjongeren in een onderzoeksteam?

In *Van zwerfjongere tot medeonderzoeker* zijn de ervaringen gebundeld
van de Nederlandse medeonderzoekers en trainers van het Europese project
Combating Youth Homelessness met foto's, illustraties en voorbeelden.

De werving, selectie en training van voormalig zwerfjongeren als
medeonderzoekers, de onderzoeksperiode en de evaluatie zijn helder en
praktisch uitgewerkt.

Het ontwikkelde materiaal en de gebruikte communicatiemiddelen zijn te
downloaden op de website [www.movisie.nl/maatschappelijke opvang](http://www.movisie.nl/maatschappelijke_opvang).